

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

**ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΩΝ ΠΕΖΟΓΡΑΦΩΝ
ΠΡΩΤΗΣ ΓΕΝΙΑΣ ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ**

**ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: ΕΙΡΗΝΗ ΜΕΪΤΑΝΙΔΟΥ
ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΑΒΒΑΣ ΜΑΥΡΙΔΗΣ**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης
Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας
Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης

Η πτυχιακή μου εργασία είναι αφιερωμένη στον πατέρα μου
Παναγιώτη Χ. Μεϊτανίδη.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Εισαγωγή.....	5
Γεώργιος Ζερζελίδης (1896-1973).....	7
Γεώργιος Κανδηλάπτης – Κάνις (1881-1971).....	12
Φίλων Κτενίδης (1889-1963).....	28
Νίκος Λαπαρίδης (1920-2006).....	38
Άνθιμος Α. Παπαδόπουλος (1878-1962).....	46
Χρυσάνθος Μητροπολίτης Τραπεζούντος και Αρχιεπίσκοπος Αθηνών (1881-1949).....	51
Δημήτρης Ψαθάς (1907-1979).....	56
Αδελφότητα Κρωμαίων Καλαμαριάς.....	75
Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού Δήμου Καλαμαριάς.....	75
Συμπεράσματα.....	76
Βιβλιογραφία.....	77

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους με βοήθησαν στην πτυχιακή μου εργασία όπως την Αδελφότητα Κρωμναίων Καλαμαριάς, το Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού Δήμου Καλαμαριάς, το Σωματείο Παναγία Σουμελά, την Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, τον εκδοτικό οίκο Αδελφών Κυριακίδη, το Σύλλογο Ποντίων Καλαμαριάς και τον συγγραφέα Κυριάκο Χατζηκυριακίδη. Επίσης ευχαριστώ ιδιαίτερα τον καθηγητή και συγγραφέα Σάββα Μαυρίδη για την συμπαράσταση και βοήθεια του στην προσπάθεια μου να μελετήσω και να αναδείξω το έργο ποντίων συγγραφέων που ήρθαν από τις χαμένες πατρίδες.

Εισαγωγή

Όλα ξεκίνησαν το Δεκέμβριο του 2005 όταν διάβασα για μια εργασία το μυθιστόρημα ενός πόντιου συγγραφέα. Το περιεχόμενο ήταν τόσο απλά γραμμένο και με παραδείγματα από την καθημερινή ζωή που μέσα μου κάτι άλλαξε. Σιγά-σιγά ήρθε η παρότρυνση και το ενδιαφέρον για τον ποντιακό πολιτισμό. Επίσης θέλησα να ψάξω τις ρίζες μου οι οποίες χάνονται βαθιά μέσα στην Ανατολή.

Το θέμα της εργασίας αναφέρεται στους πόντιους πεζογράφους πρώτης γενιάς και στο έργο τους. Μέσα στην εργασία για τον κάθε συγγραφέα υπάρχει μια βιογραφία, στην συνέχεια υπάρχουν οι βιβλιογραφικές αναγραφές των έργων και σε κάθε μία υπάρχει και μια περίληψη του έργου. Έγινε προσπάθεια να μαζευτούν όσο γινόταν περισσότεροι τίτλοι βιβλίων για να γίνει η περίληψη τους. Σίγουρα όμως θα υπάρχουν και μερικές ελλείψεις αφού η βιβλιογραφία ήταν μεγάλη και κατά τη διάρκεια της ανταλλαγής των πληθυσμών κάποια συγγράμματα πιθανόν χάθηκαν.

Οι βιβλιογραφικές αναγραφές έγιναν με βάση το σύστημα του MLA και τα έργα τοποθετήθηκαν στη σειρά με βάση τη χρονολογία τους από τα παλαιότερα στα νεότερα.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι η προβολή ποντίων συγγραφέων και του έργου τους και στόχος είναι η ενημέρωση του κόσμου για την λογοτεχνία του ποντιακού ελληνισμού. Επίσης να μάθουν για την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα, τον πολιτισμό και τις παραδόσεις των Ποντίων. Το συμπέρασμα είναι ότι οι Πόντιοι είχαν πολιτισμό στην πατρίδα τον οποίο διέσωσαν και μετέφεραν στην Ελλάδα όταν ήρθαν μετά τη Μικρασιατική καταστροφή.

Σε αυτή την προσπάθεια σημαντική ήταν η βοήθεια ποντιακών συλλόγων και ποντίων συγγραφέων οι οποίοι με συμπαραστάθηκαν και με συμβούλεψαν με το λόγο τους. Αναφέρομαι στις βιβλιοθήκες της Αδελφότητας Κρωμναίων που ήταν οι κατ' εξοχήν βοηθοί μου σε αυτή την προσπάθεια, το Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού, το Σωματείο Παναγία Σουμελά, την Επιτροπή Ποντιακών Μελετών και τον Σύλλογο Ποντίων Καλαμαριάς.

Γεώργιος Ζερζελίδης (1896-1973)

Βιογραφικό

Ο Γεώργιος Ζερζελίδης γεννήθηκε στη Ζάβερα της Ματσούκας, όπου έμαθε τα πρώτα γράμματα. Στη συνέχεια φοίτησε στο Φροντιστήριο της Τραπεζούντας, το οποίο τελείωσε το 1914.

Έγινε δάσκαλος για ένα χρόνο και στα 1918 έφυγε για τη Ρωσία. Εκεί έγινε δάσκαλος σε Ελληνικά χωριά και το 1923 ήλθε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στους Σιταγρούς Δράμας. Εδώ διορίστηκε δάσκαλος και υπηρέτησε ως το 1955 και συνταξιοδοτήθηκε. Ήταν συνεργάτης του Ιστορικού και Λαογραφικού Περιοδικού Αρχείον Πόντου και αρθρογράφος σχεδόν όλων των Ποντιακών περιοδικών της εποχής του. Η προσφορά του στην Ποντιακή Λογοτεχνία και ειδικά στο διήγημα και την ηθογραφία είναι τεράστια. Τα τρία κύρια διηγήματα του, Το Καλαντόνερον, Η Σωνίτσα και Το Ψωμίν είναι γραμμένα στο ιδίωμα της Ματσούκας με πολύ μεγάλο τάλαντο.

Το πρώτο του λογοτεχνικό δημιούργημα τυπώνεται στα 1938 στα Ποντιακά Φύλλα. Στα 1950 δημοσιεύεται το Καλαντόνερον, που είναι το πρώτο του μεγάλο διήγημα, η πρώτη του νουβέλα. Το δεύτερο μεγάλο του διήγημα Η Σωνίτσα αποτελεί συνέχεια του Καλαντόνερου. Το τρίτο και τελευταίο του διήγημα Το ψωμίν αναφέρεται στα γεγονότα στα γεγονότα του πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και στη Γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού.

Το κύκνειο έργο του Ζερζελίδη ήταν το βιογραφικό λεύκωμα του Πόντιου Λαογράφου Ιωακείμ Σαλτσή από τα Κοτύωρα. Όμως ενώ κατέγραψε το λεύκωμα προσεβλήθη από ανίατη αρρώστια και δεν πρόλαβε να το τελειώσει.

Πέθανε το 1973.

Εργογραφία

1. Ζερζελίδης, Γεώργιος Ι. Το Καλαντόνερον. Αθήνα: [χ.ε.], 1950.

Το έργο «Το Καλαντόνερον» είναι το πρώτο διήγημα του πόντιου συγγραφέα Γεώργιου Ζερζελίδη, η πρώτη του νουβέλα που δημοσιεύτηκε το 1950. Σύμφωνα με το Φίλων Κτενίδη η γλώσσα του διηγήματος είναι καθαρή και ατόφια. Το διήγημα είναι γραμμένο στο τοπικό ιδίωμα της Ματσούκας του Πόντου.

Το Καλαντόνερον είναι μια ολοκληρωμένη ηθογραφία μιας εκτεταμένης ιστορικής επαρχίας με τις παραδόσεις και τους θρύλους της. Ένας από τους θρύλους είναι και Το Καλαντόνερον. Το καλαντόνερο ήταν νερό το οποίο μάζευαν οι κάτοικοι από το ποτάμι το βράδυ της παραμονής της Πρωτοχρονιάς. Το νερό αυτό το κρατούσαν και πότιζαν τα χωράφια και τα ζώα για να φέρουν παραγωγή και αγαθά όλες τις ημέρες του χρόνου. Επίσης ράντιζαν και το σπίτι. Τα πέντε μέρη του διηγήματος αναφέρονται στο καλαντόνερο. Όμως μαθαίνουμε και για τις παραδόσεις στη Ζάβερα της Ματσούκας του Πόντου αλλά και για τη ζωή των κατοίκων της. Την περίοδο εκείνη πολλοί κάτοικοι μετανάστευσαν στη Ρωσία για καλύτερη τύχη και για να αποκτήσουν χρήματα για να βοηθήσουν τους δικούς τους. Επίσης γίνεται αναφορά στους Τούρκους οι οποίοι κυνηγούσαν τους κατοίκους εκείνη την περίοδο και στην πείνα που είχαν υποστεί οι κάτοικοι της Ματσούκας αλλά και άλλων περιοχών.

2. Ζερζελίδης, Γεώργιος Ι. Η Σωνίτσα. Αθήνα: [χ.ε.], 1967.

Το έργο «Η Σωνίτσα» είναι διήγημα γραμμένο στο ιδίωμα της Ματσούκας του Πόντου. Είναι μία ιστορία αγάπης με τραγικό αποτέλεσμα.

Στη Ζάβερα της Ματσούκας και σε ένα μικρό σπίτι μεγάλωνε η Σωνίτσα με το θείο της και τη θεία της αφού είχε μείνει ορφανή σε μικρή ηλικία. Καθημερινά ασχολούνταν με τα ζώα αλλά και με άλλες δουλειές του σπιτιού. Κάποια μέρα που βγήκε με τα ζώα στα παρχάρια συνάντησε τον Κωνσταντή και συμπάθησαν ο ένας τον άλλο. Ο Γιάννης, φίλος του Κωνσταντή, ενημέρωσε τους θείους της Σωνίτσας για την ημερομηνία του γάμου των δύο παιδιών. Όταν όμως μαθεύτηκε το ευχάριστο νέο στην κοινωνία του χωριού ο πρόεδρος δυσαρεστήθηκε γιατί προόριζε τη Σωνίτσα για τον αδελφό του που θα ερχόταν από τη Ρωσία. Έτσι έβαλε ανθρώπους, πιάσαν τη Σωνίτσα και την κλείδωσαν στο σπίτι του Πέτρου και δεν την άφησαν καθόλου να βγει έξω. Δύο φορές προσπάθησαν ο Κωνσταντής με τον φίλο του τον Γιάννη να πάρουν τη Σωνίτσα. Καμιά φορά δεν τα κατάφεραν. Την δεύτερη φορά χτύπησαν τον Κωνσταντή και τον κλείσαν στη φυλακή. Όσο για τη Σωνίτσα απέκτησε ένα παιδί με τον αδελφό του προέδρου, όμως αμέσως μετά από λίγο καιρό παρουσίασε επιλόχειο πυρετό και πέθανε.

Η Σωνίτσα

Σ σό Ψωμιάρ απάν' πά' ο Ρυμέν'τα ο Γιώρ'ς, ο Σαλάκ'ς, άναυα
τα'εγεινού τα κορίτσια, είχαν κ'είναν ορφανήν ανεψιάν, του σ' χωρεμέν'

ταδελφού ατ' παιδίν, τη Σωνίτσαν. Ο Πέτρον ο μικτάρ' ς, ιδέαν κ είδεν ατεν καμμίαν, άμα η γυναίκατ η Παρθένα, από μικροθέας έξερην ατεν και πολλά πα'εκούρφιζεν ατέν. Ατώρα ας έναν χρόνον κι αδά η χώρα πα', έκουεν, όλ'για την ανεψιάν του Σαλάκ' έλεγαν. Έμορφον και προκομμένον κορτσόπον έλεγαν νά σάν πού θα φτάει ατεν νύφεν. Ο Πέτρον πα'εθέλεσεν να λέπει ατεν κι ο ίδιον και τα Λαμπροήμερα, όνταν εχόρευαν'ς σο Λεφτοκαρέν' ς σου Χέρογλη ταλών, εσ'κώθεν επήγεν κ'εγείνος με τσοί φίλτς ατ ση Λαμπρής το χορόν-μικροί-τρανοί, όλ'εκει ετοπλαεύκουσαν- κι οτότε είδεν με τομμάτια κ' εστόχεψεν ατέν:

-Σάι κι έμορφον κορίτσ' η Σωνίτσα! ενούν'τσεν ο Πέτρον. Σση Ζάβεραν απέσ'άρ'ατέ έν, αν έν, σ'εμέτερον το Γιάννεν κεριά, είπεν εγείνος-εγείνον κ'εσέγκεν' ς σο νιέτ'ν ατ, αμον το έρ'ται αδελφός ατ' ας ση Ρουσίαν, να πάγ'νε ψαλαφούν ατεν.

3. Ζερτζελίδης, Γεώργιος Ι. Το ψωμίν. Αθήνα: Παμποντιακή Ένωση, 1972.

Το έργο «Το ψωμίν» του Γιώργου Ζερτζελίδη είναι διήγημα γραμμένο στην ποντιακή διάλεκτο. Τα γεγονότα του διηγήματος λαμβάνουν χώρα στη περιοχή της Ματσούκας του Πόντου στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο. Τα πρόσωπα που αναφέρονται στο έργο είναι ο Απόστολος ο οποίος αφηγείται τα γεγονότα για τους παππούδες, τις γιαγιάδες, την μητέρα του, τους ιερείς αλλά και άλλους κατοίκους που συνάντησε στη διαδρομή του για να βρει και πάλι την γενέτειρα του γη. Τα γεγονότα εκτυλίσσονται την περίοδο του Α' Παγκοσμίου πολέμου όταν οι Τούρκοι έκαναν επιδρομές και διέταξαν να φύγει ο κόσμος από την περιοχή της Ματσούκας για να μην βρουν εμπόδια μπροστά τους. Παρά όλα αυτά νέοι σκοτώθηκαν, οικογένειες ξεκληρίστηκαν και παιδιά βασανίστηκαν. Όσοι νέοι μπόρεσαν έφυγαν στα βουνά για να σωθούν.

Εκείνη την περίοδο οι κάτοικοι της Ματσούκας δεν είχαν να φαν και ζούσαν με το νερό και το γάλα από τα ζώα. Όταν όμως ήρθαν οι Ρώσοι στην περιοχή σαν κατακτητές μοίρασαν ψωμί στο κόσμο. Στο έργο το ψωμί είναι απαραίτητο συστατικό για να ζήσουν οι άνθρωποι αφού οι καλλιέργειες καταστρέφονταν από τις λεηλασίες. Και ο Απόστολος αφηγείται πως βοήθησε με το ψωμί τους συνανθρώπους του στη διαδρομή που έκανε για να βρει το χωριό του.

Το ψωμίν

Οι Τούρκ οι τρανοί-τρανοί, έμπρου-κ'ες άς σο στρατόν ατουν όλ' εσπογγίγαν κ'επήγαν εχάθαν'ς στην Ερζιγκιάν και σο Σεβάζ' μερέαν. Κ'οι Ρουσάντ', αλλ'ας σ Ερζουρούμ κι άλλ' ας στην Τραπεζούνταν απ'οπίς ατουν νιαφιασ' να παίρ'νε κι αφίν'ν ατ'ς. «Ούτως απολούνται οι αμαρτωλοί...» Ο Θεός δί'ει το τιάρτ δί'ει και τιαρμάν. Ξάν' εγλύτωσεν αλλομίαν κι άλλο το ρωμαϊϊκον το γένος ας σοί Τούρκ'ς. Απόστολε, πουλί μ', άλλο μη φογάσαι δέβα έβγα' ς σο Στρογγυλέν', δός το καλόν το χαπάρ και πέ τεσετέρ'ς άς ευτάγνε τη μετάνοιαν ατουν, άς ευχαριστούνε τον θεόν κι άς σ' κούνταν κατηβαίν'νε 'ς σά χωρία' τουν και πάγ'νε'ς σοσπίτια' τουν. Οι Ρουσάντ' ατώρα έρθαν κ'εδέβαν κ'εγόμωσαν τον κόσμον ψωμίν. Τάρρωστους μαναχόν αφίστε ατ'ς οπίσ' έναν-δύ' ημέρες με τόνομαν τη θεού άς γίν'ταν καλά κ'επεκεί κατηβαίνε κ'εκείν.

Γεώργιος Κανδηλάπτης-Κάνις (1881-1971)

Βιογραφικό

Ο Γεώργιος Κανδηλάπτης-Κάνις γεννήθηκε στην Αργυρούπολη του Πόντου το 1881. Απεφοίτησε από το Φροντιστήριο Αργυρουπόλεως και από το σχολικό έτος 1899-1900 διορίστηκε δημοδιδάσκαλος. Δίδαξε σε σχολεία της περιοχής και ταυτόχρονα προσέφερε πολύτιμες υπηρεσίες στον Ελληνισμό από διάφορες θέσεις, όπως μέλος εξεταστικών Επιτροπών, Γραμματέας της Μητροπόλεως Χαλδίας, οργανωτής και υπεύθυνος Συλλόγων, εκπρόσωπος των ομογενών κατά την περίοδο της ανταλλαγής των πληθυσμών κ.α.

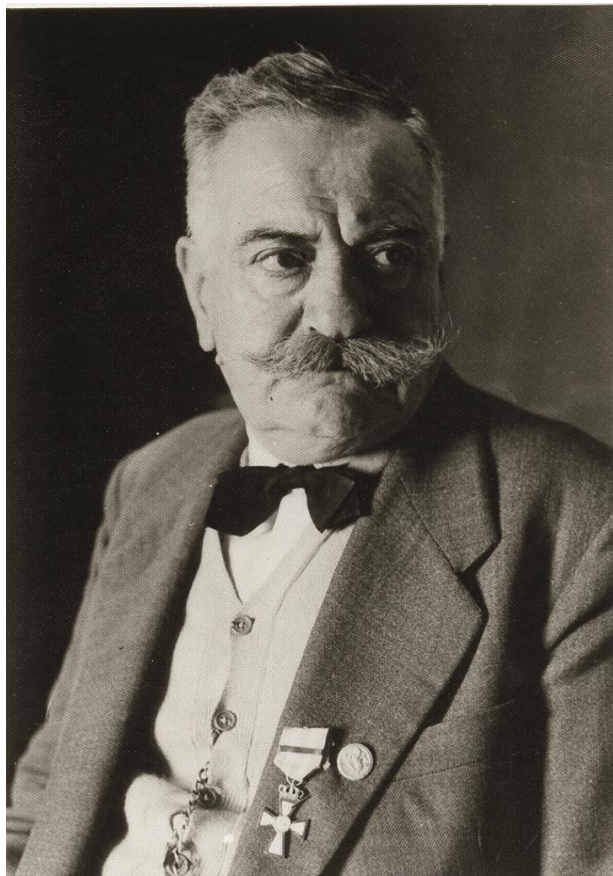
Από το 1899 που άρχισε να ασκεί το λειτούργημα του δημοδιδάσκαλου, κατέγραφε την ιστορία της περιοχής και συνέλεξε πολύτιμα στοιχεία για την Λαογραφία και τη Δημόδη Ποίηση. Μελέτησε τα μοναστήρια και τα φρούρια της Χαλδίας και αντέγραψε πολύτιμους κώδικες. Δημοσίευσε τα βιβλία Ξυνωρίς και Εαρινόν Ρόδον και πλήθος άρθρων στις εφημερίδες Φάρος της Ανατολής της Τραπεζούντας και Αργοναύτης του Βατούμ.

Διέσωσε και μετέφερε στην Ελλάδα την περίφημη βιβλιοθήκη της Αργυρουπόλεως «Ο Κυριακίδης». Στην Ελλάδα εργάστηκε ως δημοδιδάσκαλος στο Νομό Έβρου μέχρι την συνταξιοδότηση του. Για την εν γένει δράση του παρασημοφορήθηκε δύο φορές από την πολιτεία και έτυχε και άλλων διακρίσεων και τιμών. Παράλληλα συνέχισε το συγγραφικό του έργο. Εκδόθηκαν ήδη δέκα πέντε βιβλία και δημοσιεύθηκαν πολυάριθμες μονογραφίες και άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά και εφημερίδες. Το υπόλοιπο ανέκδοτο έργο του, που σύντομα θα εκδοθεί, είναι πολύ σημαντικό και μεγαλύτερο σε έκταση.

Το συγγραφικό του έργο υπήρξε πλούσιο. Μπόρεσε με πολλούς τρόπους και παρά τις δύσκολες συνθήκες να μεταφέρει τα βιβλία του αλλά και μια ολόκληρη βιβλιοθήκη με το όνομα «Κυριακίδης» στην Ελλάδα. Διαβάζοντας κανείς τα βιβλία του φωτίζεται από αυτά. Πλούσιες και ζωντανές οι περιγραφές μεταφέρουν τον αναγνώστη σε εκείνα τα μέρη όπου διαδραματίστηκαν γεγονότα τα οποία έμειναν στην ιστορία. Πιστεύω ότι με τα κείμενα του παρουσιάζει τα μέρη του Πόντου, τα ήθη και έθιμα και τις παραδόσεις τους όπως ήταν εκείνα τα χρόνια που οι άνθρωποι αναγκάστηκαν να τα αφήσουν όλα και να φύγουν. Ο συγγραφέας έχει την ικανότητα με την πένα του να κάνει τον αναγνώστη να ζει τα γεγονότα όπως εξελίσσονταν.

Κατά την άποψη μου ο Γεώργιος Κανδηλάπτης – Κάνις υπήρξε συγγραφέας που εξέφρασε βαθιά και όμορφα συναισθήματα για τα μέρη όπου έζησε ένα σημαντικό μέρος της ζωής του. Τα βιβλία του είναι και πηγή πληροφοριών για τους ερευνητές και τους ιστορικούς. Υπήρξε ακούραστος συγγραφέας του ποντιακού πολιτισμού και το έργο του θα μεταδίδεται από γενιά σε γενιά.

Απεβίωσε το 1971 και ετάφη στην Αλεξανδρούπολη.

Ο Γεώργιος Κανδηλάπτης από το Αρχείο της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών

Εργογραφία

1. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Οι Μεγάλοι Κομνηνοί ήτοι Η ιστορία της από του 1204-1461 εν Τραπεζούντι αυτοκρατορίας αυτών. Αλεξανδρούπολη: Σακελλαρίδου, 1957.

Το βιβλίο «Οι Μεγάλοι Κομνηνοί ήτοι Η ιστορία της από του 1204-1461 εν Τραπεζούντι αυτοκρατορίας αυτών» του Γεώργιου Κανδηλάπτη-Κάνι αναφέρεται στην ιστορία των Μεγάλων Κομνηνών, Αυτοκρατόρων της Τραπεζούντας. Οι Μεγάλοι Κομνηνοί φύλαξαν τα πάτρια εδάφη από τους σταυροφόρους δίνοντας αισθήματα ηρωισμού και αυθυπαρξίας στους κατοίκους της Τραπεζούντας. Επίσης προστάτεψαν και κράτησαν

ακέραιη την Τραπεζούντα και μετά την άλωση. Το βιβλίο αυτό είναι μια προσπάθεια του συγγραφέα να μάθει η ποντιακή νεολαία για την Ιστορία των Αυτοκρατόρων της Τραπεζούντας.

2. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Ποντιακαί αναμνήσεις. Θεσσαλονίκη: [χ.ε.], 1965.

Το βιβλίο «Ποντιακαί αναμνήσεις» του Γεώργιου Κανδηλάπτη αναφέρεται στην ιστορία του Πόντου και την ζωή των Ποντίων. Επίσης αναφέρεται στη γεωγραφική περιοχή του Πόντου, τον πληθυσμό της, τις φυλές του, τις ασχολίες των ανθρώπων και την επαγγελματική τους δραστηριότητα. Γίνεται αναφορά στα μοναστήρια και στην πολιτική κατάσταση της περιοχής. Μέσα στο βιβλίο μπορεί να βρει κανείς και τις βιογραφίες κάποιων Ποντίων λογίων.

3. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Ο πνευματικό φάρος της επαρχίας Χαλδίας ήτοι Η ιστορία του ελληνικού Φροντιστηρίου της Αργυρουπόλεως του Πόντου και εν παραρτήματι η ιστορία του ελληνικού παρθεναγωγείου της Αργυρουπόλεως. Θεσσαλονίκη: [χ.ε.], 1970.

Το βιβλίο «Ο πνευματικό φάρος της επαρχίας Χαλδίας» του Γεώργιου Κανδηλάπτη-Κάνι αναφέρεται στην ιστορία του «Ελληνικού Φροντιστηρίου της Αργυρούπολης» του Πόντου. Επίσης υπάρχει και ένα παράρτημα για την ιστορία του ελληνικού παρθεναγωγείου.

Το «Ελληνικό φροντιστήριο της Αργυρούπολης» ή «Η Ελληνική Σχολή της Χαλδίας» λειτούργησε για διακόσια χρόνια επιδρώντας στη ζωή των προγόνων μας.

Ο πνευματικός Φάρος της επαρχίας Χαλδίας

Η αείμνηστος και περοφανής τριανδρία των διδασκάλων του Γένους, η αποτελούμενη εκ των πρώτων καθηγητών του Εθνικού Πανεπιστημίου Φιλίππου Ιωάννου, Κωνσταντίνου Ασωπίου, και Ευθυμίου Καστόρχη, ότε κατά το 1967 συνέγραψε την ιστορίαν της περιφανούς ανά την Πελοπόννησον εν Δημητσάνη Σχολής, έγραψεν εν τω προλόγω της ταύτα: «Προτρέπομεν και παρακαλούμεν τους κατά τόπον λογίους και διδασκάλους να μη οκνήσωση και αναζητήσωσι και δια τύπου γνωστοποιήσωσι ή εν μονογραφίαις, ή δια περιοδικών συγγραμμάτων όσας ειδήσεις δυνηθώσιν να συλλέξωσι περί των παρ' αυτοίς Σχολείων βέβαιοι όντες ότι παρέχουσιν ούτω συμβολήν εις την ιστορίαν της νεωτέρας ελληνικής παιδείας».

Μία τοιαύτη Σχολή υπήρξεν και η εν Αργυρουπόλει Ελληνική Σχολή της Χαλδίας, το περικλεές αυτής Φροντιστήριον, ως προέκρινε και προδιετύπωσεν ο μετά την άλωσιν και επί των ημερών μας διαπρέψας μέγας χαρτοφύλαξ και χρονογράφος της Μεγ. Εκκλησίας Μανουήλ Ι. Γεδεών, βαθύς μελετητής της ιστορίας του υποδούλου ελληνισμού γραπτής τε και αγράφου. Επειδή δε χρέος άφευκτον έχει πας ομογενής και κυρίως οι διδάσκαλοι να διερευνήσωσι παντοιοτρόπως την ιστορίαν της γενεθλίου αυτών γής, ως πλησιέστερον διακείμενοι προς αυτήν, και ιδίως την πνευματικήν ζωήν και κίνησιν αυτής, ήτις είναι το πρώτιστον γνώρισμα εκάστου έθνους μετά την θρησκείαν και την γλώσσαν, δια τούτο και ημείς, ως πρέπει, ακολουθούντες τα ίχνη των μνησθέντων υπερασπιστών των κειμηλίων του Γένους, γράφομεν το κατά δύναμιν, την διαδρομήν του διακοσιετούς βίου του εν λόγω Σχολείου με την πεποίθησιν ότι συντελούμεν εις την οικοδόμησιν του υψιρεφούς κτιρίου της Νεοελληνικής Φιλολογίας.

4.Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Φ. Οι αρχιμεταλλουργοί του Πόντου και το εθνικόν έργον αυτών μετά παραρτήματος. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2000.

Το βιβλίο «Οι αρχιμεταλλουργοί του Πόντου και το εθνικόν έργον αυτών» του Γεώργιου Κανδηλάπτη-Κάνι αναφέρεται στη ζωή των ελλήνων που βρίσκονταν σε εκείνη την περιοχή του Πόντου όπου υπήρχαν κοιτάσματα μετάλλου. Ο Κανδηλάπτης προσπάθησε με το βιβλίο αυτό να διασώσει την ιστορία της ιερής εκείνης γωνιάς της Ανατολής την οποία προσπάθησαν οι Τούρκοι με κάθε τρόπο να καταστρέψουν και να εξαφανίσουν. Οι Έλληνες εκείνης της γωνιάς του Πόντου εργάζονταν σαν αρχιμεταλλουργοί και κατάφεραν να διασώσουν τα ήθη και τα έθιμα τους και την εθνική τους υπόσταση. Η περιοχή όπου τα κοιτάσματα του μετάλλου ήταν πλούσια ήταν η Αργυρούπολη.

Οι αρχιμεταλλουργοί του Πόντου και το εθνικόν έργον αυτών

Ανέκαθεν από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρις ημών οι κάτοικοι του Πόντου και κυρίως της Χαλδίας κύριον επάγγελμα είχαν την μεταλλευτική. Οι κάτοικοι αυτής κατά παράδοσιν, υιοθετηθείσαν και υπό του Σάββα Ιωαννίδου (Ιστορία και Στατιστική Τραπεζούντος, σελ.5)

μετώκησαν προ αμνημονεύτων χρόνων εκ της εν Μεσοποταμία χώρας των Χαλδαίων τινές δε επάγγελμα έχοντες την μεταλλευτικήν κατ' έτος μετέβαινον επί των Τρωϊκών χρόνων εις την Παφλαγονίαν, ες οι επί του Ομήρου Άλυβες ή Χάλυβες και εξήσκουν την μεταλλευτικήν. Τρανόν δείγμα τούτου έχομεν τον αθάνατον Όμηρον, ειπόντα.

Αυτάρ Αλυζώνων Οδίοσ και Επίστροφος ήρχον
Τηλόθεν εξ Αλύβης, όθεν αργύρου εστί γενέθλη.

5. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Το εαρινόν ρόδον ήτοι Ιστορία Βασιλίσσης Μαρίας Γκιούλ Μπαχάρ της Λιβεραίας. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2000.

Το βιβλίο «Το εαρινόν ρόδον» του Γεώργιου Κανδηλάπτη-Κάνι είναι μια ιστορία για την ελληνίδα βασίλισσα Μαρία Γκιούλ Μπαχάρ. Η ιστορία έλαβε χώρα το 16^ο αιώνα όταν βασιλιάς στην περιοχή της Αργυρούπολης ήταν ο Σουλτάνος Μουράτ ο Γ'.

Η ιστορία κάνει μεγάλη αναφορά στη ζωή του Σουλτάνου. Στη συνέχεια όμως αναφέρεται και στη Μαρία Γκιούλ Μπαχάρ. Ήταν μια όμορφη κοπέλα και πολλή έξυπνη. Ο βασιλιάς την γνώρισε όταν ήταν 16 με 18 χρονών σε ένα δάσος επειδή τραγουδούσε όμορφα. Ο έρωτας ήρθε γρήγορα και αποφάσισε να την παντρευτεί. Με την προσπάθεια της Μαρίας Γκιούλ Μπαχάρ της Λιβεραίας ο Σουλτάνος Μουράτ ο Γ' βοήθησε τις περιοχές της Αργυρούπολης, την Τραπεζούντα, την Λιβεραία, την Κρώμνη, επίσης τα μοναστήρια και τις εκκλησίες.

6. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Ο Κυριακίδης. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2000.

Το βιβλίο «Ο Κυριακίδης» του Γεώργιου Κανδηλάπτη-Κάνι είναι μια βιογραφία για τον δάσκαλο Γεώργιο Παπαδόπουλο-Κυριακίδη. Ο Γεώργιος Παπαδόπουλος γεννήθηκε στην Αργυρούπολη του Πόντου το 1828. Αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο εργάστηκε ως διευθυντής στο Φροντιστήριο της Τραπεζούντας. Στη συνέχεια όμως παραιτήθηκε και επέστρεψε στην Αργυρούπολη όπου διέθεσε την φροντίδα και επιμέλεια του στην ανόρθωση και λειτουργία των σχολείων στην πόλη και την επαρχία. Το 1911 εξέδωσε την «Ξυνωρίδα». Πέθανε το 1892 στον Πειραιά σε ηλικία εξήντα τεσσάρων χρονών. Για την μεγάλη του προσφορά στα γράμματα τιμήθηκε με το παράσημο του αργυρού σταυρού.

7. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Ξυνωρίς ήτοι Βιογραφία των Αοιδίμων και μεγίστων ευεργετών. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2000.

Το βιβλίο «Ξυνωρίς» του Γεώργιου Κανδηλάπτη-Κάνι είναι μια βιογραφία για τη ζωή δύο φημισμένων δασκάλων του Γεώργιου Παπαδόπουλου Κυριακίδη και του Γερβάσιου Σουμελίδη. Ο Γεώργιος Παπαδόπουλος Κυριακίδης και ο Μητροπολίτης Χαλδίας Γερβάσιος υπήρξαν δύο σύγχρονοι δάσκαλοι των οποίων η ζωή ήταν στενά συνδεδεμένη με τη δόξα και την ευημερία της πατρίδας τους. Βοήθησαν στην αναβάθμιση του πνευματικού επιπέδου της περιοχής της Χαλδίας σαν δάσκαλοι παραμερίζοντας την προσωπική τους ζωή και την δόξα.

8. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Ποντιακά Ιστορικά ανάλεκτα. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2000.

Το βιβλίο «Ποντιακά Ιστορικά ανάλεκτα» του Γεώργιου Κανδηλάπτη-Κάνι είναι ένα βιβλίο από όλα αυτά που αναφέρεται στην ιστορία του Πόντου και στα βιώματα των Ποντίων. Επίσης γίνεται αναφορά στη βοήθεια που πρόσφεραν οι Πόντιοι στο γένος μετά την επανάσταση του 1821. Διάφορες είναι οι ιστορίες που είναι γραμμένες μέσα στο βιβλίο όπως το τέλος του Τοπάλ Οσμάν, η ελληνική διάλεκτος του Πόντου, η καταστροφή των Σανταίων, οι γνώμες Πόντιων λογίων και η ιστορία της Τραπεζούντας. Στο τέλος του βιβλίου υπάρχει και ένας συνοπτικός κατάλογος των διευθυντών του Ελληνικού Φροντιστηρίου Αργυρουπόλεως. Ο συγγραφέας θεωρεί χρέος του να διασώσει ότι η άγραφη ιστορία και οι εθνικές παραδόσεις διέσωσαν από τον βίο των προγόνων τους και επίσης τις φρικτές σκηνές του Ευρωπαϊκού πολέμου. Το βιβλίο αυτό είναι ένα ψυχοφελές, διδακτικό και ηθικοπλαστικό σύγγραμμα για τις βιβλιοθήκες.

9. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Τα Φυτίανα ήτοι Ιστορία μιας ευάνδρου κόμης εν Χαλδία. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2000.

Το βιβλίο «Τα Φυτίανα» του Γεώργιου Κανδηλάπτη είναι μια ιστορική και γεωγραφική περιγραφή του μέρους αυτού. Τα Φυτίανα είναι κόμη και βρίσκεται στηνεπαρχία της Χαλδίας στο Νομό Τραπεζούντας. Ο συνοικισμός των Φυτιάνων άρχισε να δημιουργείται το 1690. Σε αυτό βοήθησε και η λειτουργία των μεταλλείων από τους Έλληνες , αρχιμεταλλουργούς και μεταλλουργούς. Τα Φυτίανα βρίσκονται σε υψόμετρο 1200μ. Το χώμα είναι άφθονο και το κλίμα είναι ψυχρό το χειμώνα.

Στη συνέχεια του βιβλίου υπάρχει λεξικό με τις βιογραφίες σημαντικών προσώπων της περιοχής όπως οι πατριάρχες, οι αρχιερείς, οι ιερείς, οι

μοναχοί και οι μοναχές, οι διδάσκαλοι, οι ιατροί, οι αρχιμεταλλουργοί και οι βαθμούχοι.

10. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Δέκα ποντιακά ηθογραφικά διηγήματα. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2001.

Το βιβλίο «Δέκα ποντιακά ηθογραφικά διηγήματα» του Γεώργιου Κανδηλάπτη-Κάνι αποτελείται από δέκα μικρές και σύντομες ιστορίες. Όλα τα γεγονότα είναι παρμένα από τη ζωή των Ποντίων πριν τον ξεριζωμό αλλά και όταν άρχισαν να βασανίζονται και να διώκονται από τους Τούρκους.

Στο βιβλίο σε μία ιστορία «Είμαι και εγώ Χριστιανός» γίνεται αναφορά στους κρυπτοχριστιανούς. Το 1830 πολλοί Χριστιανοί έφυγαν προς την Ρωσία με τα ρώσικα στρατεύματα. Όμως κάποιοι μετακινήθηκαν από το Καν στα μεταλλεία της Αργυρούπολης. Μια μέρα μετά την εκκλησία τέσσερις χωρικοί κάθισαν στον αυλόγυρο της εκκλησίας. Ήταν Πάσχα. Όταν ένας χότζας τους είδε τους πείρε μαζί του και τους πήγε στο σπίτι του. Τους κατέβασε στο υπόγειο του σπιτιού του και τους έδειξε το εκκλησάκι του με εικόνες, καντήλια και κεριά. Τότε τους λει: «Είμαι και εγώ Χριστιανός». Μετά κάθισαν όλοι μαζί στο τραπέζι και αφού αντάλλαξαν ευχές έφαγαν τα πασχαλινά εδέσματα.

Ο συγγραφέας τελειώνει την μικρή αυτή ιστορία με την σκέψη εάν οι νέοι γνωρίζουν για το πώς έζησαν οι παππούδες εκείνα τα μαύρα χρόνια.

11. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Ελληνίδες Σουλτάναι. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2001.

Το βιβλίο «Ελληνίδες Σουλτάναι» του συγγραφέα Γεώργιου Κανδηλάπτη Κάνι αναφέρεται στην περίοδο από το 1821 και μετά.

Εκείνη την περίοδο οι πατεράδες έδιναν τα όμορφα κορίτσια τους στα χαρέμια για να υπηρετήσουν τον σουλτάνο και να εκπληρώσουν κάθε του επιθυμία.

Όλο το βιβλίο αναφέρεται στις ελληνίδες Σουλτάνες για τις υπηρεσίες που πρόσφεραν στο δουλωμένο γένος. Οι ελληνίδες σουλτάνες με την εξυπνάδα τους και τον δυναμισμό τους κατόρθωσαν να διακριθούν στις σουλτανικές αυλές. Βοήθησαν τον ελληνικό λαό που ζούσε κάτω από δύσκολες συνθήκες να κρατήσει την πίστη και τις παραδόσεις του. Επίσης πέτυχαν να αποτρέψουν τις επιδρομές των Μογγόλων και των Τούρκων.

Στο βιβλίο είναι καταχωρημένες είκοσι τέσσερις ελληνίδες Σουλτάνες η κάθε μια με την δική της θυσία και ηρωική προσπάθεια για την αφύπνιση του υπόδουλου Ελληνισμού.

Στόχος του βιβλίου είναι η ενημέρωση των μελετητών και των ανθρώπων για την αξιόλογη θέση που κατείχαν οι γυναίκες στην περίοδο του 1821. Επίσης επιθυμία του συγγραφέα είναι η διάπλαση χαρακτήρων που θα έχουν στοιχεία από την ζωή των βασιλισσών εκείνης της περιόδου.

Ελληνίδες Σουλτάναι

Μαρία Παλαιολογίνα

Περί τα τέλη του ιγ' αιώνας ανεφάνη η νόθος θυγάτηρ του αυτοκράτορος Μιχ, Παλαιολόγου Μαρία, ήτις ενυμφεύθη τον Μογγόλον Χάνην Απαγά, εξ ού ωνομάσθη Δέσποινα των Μογγολίων. Μετά τον θάνατον του συζύγου της επανήλθεν εκ της Ταρταρίας εις τους οικείους της και ηγόρασε τον ναόν της Παναγίας του Μουχλίου της

Κωνσταντινουπόλεως και τα κτήματα αυτού και ανωκοδόμησε τον ναόν, έκτισε κελλία και αφιέρωσεν ολόκληρον την περιουσίαν της εις αυτόν και τα κτήματα της, ευρισκόμενα εν Κωνσταντινούπολη, Μηδία και Ραιδεστώ. Πλησίον του νεκροταφείου ανεκαλύφθησαν πολλά αντικείμενα αρχαιολογικά. Είχε δε και Θυγατέρα Θεοδώραν, την Αραχαντλούν, εις ήν εκληροδότησε την μονήν και τα κτήματα της, ήτις και συνεζεύχθη τον Ισαάκιον Παλαιολόγον, τον Ασάνην, ως διεξοδικώς έγγραψε περί αυτής ο Λαοδικείας Δωρόθεος τω 1933 εν τω Εγκ. Ημερολ. του Στ. Ν. Ζερβοπούλου Κωνσταντινούπολις 1934.

12. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Η ζωή μου ήτοι Αυτοβιογραφία του εξ Αργυρουπόλεως του Πόντου Γεώργιου Θ. Κανδηλάπτου Κάνεως. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2002.

Το βιβλίο «Η ζωή μου ήτοι Αυτοβιογραφία του εξ Αργυρουπόλεως του Πόντου Γεώργιου Κανδηλάπτη Κάνεως» παρουσιάζει το χρονολόγιο και την εργογραφία του Γεώργιου Κανδηλάπτη. Ο Γεώργιος Κανδηλάπτης γεννήθηκε στον Πόντο το 1881 και πέθανε το 1971 στην Αλεξανδρούπολη του Έβρου στην Ελλάδα. Έζησε και δημιούργησε στον Μικρασιατικό Πόντο και στην Ελλάδα. Ο σύγχρονος ελληνισμός του οφείλει πολλά. Την ώρα της καταστροφής και της βίαιης ανταλλαγής των πληθυσμών διέσωσε και μετέφερε στην Ελλάδα χειρόγραφα βιβλιοθηκών, κειμήλια και ότι μπόρεσε από το προσωπικό του αρχείο που περιελάμβανε επιστημονικές μελέτες και καταγραφές εθίμων, τραγουδιών, παροιμιών, γνωμικών, μύθων και παραμυθιών.

Το βιβλίο έχει 320 σελίδες και αποτελείται από τον πρόλογο, χρονολόγιο, την εργογραφία, τις φωτογραφίες και την αυτοβιογραφία.

13. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Το «προσκυνητάριον» ήτοι «Ιστορία των κατά την Χαλδίαν θείων, ιερών και σεβασμίων Μονών». Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2002.

Το βιβλίο «Το προσκυνητάριον ήτοι Ιστορία των κατά την Χαλδίαν θείων, ιερών και σεβασμίων Μονών» του Γεώργιου Κανδηλάπτη είναι ένα ιστορικό βιβλίο που αναφέρεται στα μοναστήρια της Μητροπόλεως Χαλδίας και Χεριάνων. Το βιβλίο γράφτηκε ανάμεσα στις χρονιές 1904-1905. Με την έκδοση αυτή, ένα σπάνιο έργο γίνεται προσιτό στους φίλους του μοναχισμού και σε όσους θέλουν να γνωρίσουν για τα μοναστήρια του Πόντου.

Ο Γεώργιος Κανδηλάπτης στο έργο του αυτό κατέγραψε και ορισμένες παραδόσεις όπως την συνήθεια των πατέρων των μοναστηριών να προσλαμβάνουν ως δόκιμους συγγενείς τους και από την βυζαντινή εποχή οι γονείς που είχαν άνω των τριών τέκνων αφιέρωναν ένα στο θεό. Δηλαδή το παιδί πήγαινε στο μοναστήρι.

Στο τέλος του βιβλίου ο αναγνώστης θα βρει φωτογραφίες με λειτουργικά βιβλία, θρησκευτικές εικόνες, κειμήλια και ιερά λείψανα.

14. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Γεωγραφικόν και Ιστορικόν λεξικόν των χωρίων, κωμοπόλεων και πόλεων Χαλδίας. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2004.

Το έργο του Γεώργιου Κανδηλάπτη Κάνι είναι ένα γεωγραφικό και ιστορικό λεξικό που αναφέρεται στις πόλεις και τις περιοχές της επαρχίας Χαλδίας. Ο αναγνώστης μέσα στο βιβλίο θα βρει πληροφορίες για τις πόλεις, τα χωριά, τα βουνά, γενικά για τις περιοχές και για τις ασχολίες

των ανθρώπων και για ιστορικά ονόματα. Επίσης θα βρει στοιχεία για τα μοναστήρια της επαρχίας Χαλδίας.

Το βιβλίο αποτελείται από 210 πυκνογραφημένες σελίδες. Αποτελείται από δύο μέρη: Το πρώτο μέρος το έγραψε το 1932 στην Αισόμη Αλεξανδρουπόλεως όπου υπηρετούσε ως δάσκαλος. Σε αυτό το μέρος περιλαμβάνονται με αλφαβητική σειρά όλοι οι οικισμοί και τα διάφορα τοπωνύμια της Χαλδίας. Το δεύτερο μέρος του έργου το έγραψε ο Κανδηλάπτης το 1956 στην Αλεξανδρούπολη και περιλαμβάνει τους οικισμούς που ίδρυσαν ή τους τόπους όπου εγκαταστάθηκαν οι μεταλλωρύχοι της Χαλδίας εντός ή εκτός των ορίων του Πόντου.

Στο τέλος του βιβλίου υπάρχουν φωτογραφίες και χάρτες. Ένα ευρετήριο βοηθάει στην εύρεση στοιχείων μέσα στο βιβλίο πιο γρήγορα. Ο Γεώργιος Κανδηλάπτης-Κάνις συνέταξε αυτό το λεξικό για την διάσωση της ιστορίας του ελληνισμού του Πόντου και των αναμνήσεων αυτού.

15. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Τα επίχειρα της κακίας ή Το τέλος του Κερασούντιου κακούργου Τοπάλ Οσμάν. Θεσσαλονίκη: Σακελλαρίδου, [χ.χ.].

Το βιβλίο «Τα επίχειρα της κακίας ή Το τέλος του Κερασούντιου κακούργου Τοπάλ Οσμάν» είναι ένα ιστορικό δοκίμιο για τις θηριωδίες του Τοπάλ Οσμάν απέναντι στους Έλληνες του Πόντου αλλά και σε άλλες μειονότητες όπως οι Αρμένιοι, οι Κούρδοι και οι Τουρκομάνοι.

Ο Τοπάλ Οσμάν καταγόταν από τιποτένια και πρόστυχη οικογένεια. Δεν είχε ολοκληρώσει τη βασική του μόρφωση, ζούσε στη διαφθορά, μεθούσε και έκανε παρέα με άτομα χαμηλού επιπέδου. Ήταν όργανο της τουρκικής κυβέρνησης και προσπάθησε με διάφορους τρόπους να αναρριχηθεί στην εξουσία. Στη συνέχεια βασάνισε και

εξόντωσε πλήθος αθώων ανθρώπων. Τα θύματα του Τοπάλ Οσμάν αριθμούν γύρω στα 70.000 σε όλα τα σημεία του Πόντου και την Μικρά Ασία. Τα βρώμικα παιχνίδια του κάποια στιγμή αποκαλύφθηκαν και ο ίδιος βρήκε τραγικό θάνατο από τους συμπατριώτες του.

Πέθανε το Μάιο του 1924 σε μια χριστιανική ενορία της Άγκυρας. Ο ίδιος έβαλε τέλος στη ζωή του με μία σφαίρα στο μέρος της καρδιάς. Στη συνέχεια το σώμα του κρεμάστηκε στο Βουλευτήριο της Τραπεζούντας για τρεις μέρες. Όλα τα γεγονότα συνέβησαν στην Τραπεζούντα και στην περιφέρεια αυτής από το 1913 και μετά.

Τα επίχειρα της κακίας

Ο Τοπάλ Οσμάν ή Οσμάν αγάς και βραδύτερον αποκληθείς εφές βέης και αυτοκλήτως και πασάς και κουμαντάν, κατήγετο εκ ποταπής οικογενείας του Φερεδίν-ογλίδων. Ατελούς παιδείας και μηδε μιας μορφώσεως κάτοχος, εις ουδέν έτερον κατεγίνετο εκ παιδικής ηλικίας, ειμή εις μέθην και διαφθοράς, συγκυλιόμενος μετά ατόμων εσχάτης υποστάθμης, εξ ών βραδύτερον εσταχυολόγησε τους συνεργάτας του.

Κατά τον Βαλκανικόν πόλεμον του 1912 δόξας και τιμάς ονειρευόμενος εσταχυολόγησεν, ως είπον, δεκάδα ομοφρόνων αυτώ τυχοδιωκτών και εθελοντικών συμπήξας σώμα, διεκήρυξε πρό της αναχωρήσεως του εις τον πόλεμον, ότι εν τη επιστροφή του θα συναπέφερε μεθ' εαυτού ως λάφυρα μίαν παλακίδα Βουλγάραν και μία

Ελληνίδα. Αλλά ο Ζεύς τον ετιμώρησεν οικτρώς και αντί Βουλγάρας και Ελληνίδος κόρης βολήν ελληνικού όπλου λοβών εις το γόνυ-δείγμα ισόβιον της μεγαλαυχίας του απέμεινεν έκτοτε χωλός, εξ ου και η επωνυμία του Τοπάλ.

Αλλά η απώλεια του ποδός αυτού καθ' εκάστην και εις πάν βήμα αυτού υπενθυμίζουσα την χαμέρπειαν και ατυχίαν του, κατέστησαν αυτόν άσπονδον εχθρόν των Χριστιανών, ων την εξόντωση ώμωσεν και εν μέρει επέτυχεν ο άθλιος, ως εδήλωσε και ο Γεώργιος Βαλαβάνης εν τω έργω του Σύγχρονος Ιστορία του Πόντου ότι 70.000 αριθμούνται τα θύματα αυτού καθ' όλα τα σημεία του Πόντου και τας εν Μ. Ασία αποικίας αυτού.

16. Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Ιστορία της Ιεράς Μονής Παναγίας Γουμερά. Θεσσαλονίκη: Αβραμάντης, [χ.χ.].

Το βιβλίο «Ιστορία της Ιεράς Μονής Παναγίας Γουμερά» είναι ένα ιστορικό βιβλίο αφιερωμένο στο μοναστήρι της Παναγίας Γουμερά. Το μοναστήρι βρίσκεται στην περιοχή της Χαλδίας και ιδρύθηκε για πρώτη φορά το 950 μ.Χ. από τρεις μοναχούς τον Σωφρόνιο, τον Λαυρέντιο και τον Παΐσιο. Κατά καιρούς υπέστη το μοναστήρι επιδρομές από ληστές και έκλεισε. Στη συνέχεια μετά από προσπάθειες το μοναστήρι άνοιξε ξανά. Με την άλωση όμως το μοναστήρι έκλεισε για δύο αιώνες. Το 18^ο αιώνα η Μονή άνοιξε και πάλι.

Ο Γεώργιος Κανδηλάπτης-Κάνις είχε σκοπό με το βιβλίο αυτό να διασώσει την ιστορία του Πόντου. Εκτός από την αναφορά που γίνεται στο μοναστήρι ο συγγραφέας αναφέρεται και στην ιστορία της κόμης Τσίτης της Αργυρούπολης.

Φίλων Κτενίδης (1889-1963)

Βιογραφικό

Υπήρξε θεατρικός συγγραφέας, δημοσιογράφος, γιατρός, ιδρυτής του σωματείου Παναγία Σουμελά και εμπνευστής της ιδέας για ανιστόρηση της μονής της Παναγίας Σουμελά στην Καστανιά Βερμίου.

Γεννήθηκε το 1889 στην Τραπεζούντα. Πέρασε τα παιδικά του χρόνια στην Κρώμνη, γι' αυτό και αναφέρεται συχνά σε αυτήν. Το 1906 αποφοίτησε αριστούχος από το Φροντιστήριο Τραπεζούντας. Ήταν φιλολογικός συνεργάτης της εφημερίδας της Τραπεζούντας Εθνική Δράσις. Το 1910 εκδίδει το δεκαπενθήμερο περιοδικό Επιθεώρισις, καταδιώκεται από τους Νεότουρκους και κατεβαίνει στην Αθήνα, όπου γράφεται στην ιατρική σχολή του πανεπιστημίου. Το 1914-15 καταδιωκόμενος από τους Τούρκους, επειδή υπηρέτησε στον ελληνικό στρατό, καταφεύγει στα ελληνικά χωριά του εσωτερικού της Τραπεζούντας, όπου προσφέρει δωρεάν τις πολύτιμες υπηρεσίες του ως γιατρός. Έγραψε θεατρικά έργα όπως: Η γυναίκα του πρωτομάστορα, Ο τελευταίος ο χορός, Ο Μάραντον, Πατρίδες, Ο Ξενιτέας, Σουμελά, Το Μαυροκόρτ'ς, Ο γκιαούρτ'ς, κ.α. Γνωστό στον κόσμο είναι και το ποίημα του Η καμπάνα του Πόντου.

Πέθανε τον Ιούλιο του 1963.

Η πόλη της Τραπεζούντας από το Αρχείο της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών

Εργογραφία

1. Κτενίδης, Φίλων. Ο Ξενιτέας. Αθήνα: Λαμπαδία, 1947.

Το θεατρικό έργο «Ο Ξενιτέας» γραμμένο από το Φίλων Κτενίδη καταλαμβάνει μια περίοδο από το 1890 έως το 1900. Η περιοχή που εξελίσσονται τα γεγονότα είναι η περιοχή της Κρώμνης. Οι ηθοποιοί φορούν ποντιακές ενδυμασίες. Το έργο αναφέρεται σε έναν απλό άνθρωπο ο οποίος έφυγε από την Κρώμνη στη Ρωσία για να δουλέψει και να αποκτήσει χρήματα. Στη συνέχεια επιστρέφει πίσω στην πατρίδα του όπου τον προξενεύουν με μια μικρή κοπέλα την Ανθή. Η Ανθή είναι ερωτευμένη με τον Γιάννες κάτι το οποίο ο Τότου θα το μάθει από ένα φίλο του Γιάννες ο οποίος προσπαθεί να ματαιώσει το γάμο του Τότου με την Ανθή. Ο Μήτον θα καταφέρει να μην γίνει ο γάμος παρά τις κατάρρες της Βαρβάρας η οποία ήταν η μαμή της Ανθής.

2. Κτενίδης, Φίλων. Πατρίδες. Αθήναι: [χ.ε.], 1949.

Το θεατρικό έργο «Πατρίδες» γραμμένο από τον Πόντιο συγγραφέα Φίλων Κτενίδα είναι δράμα χωρισμένο σε δύο πράξεις και έναν πρόλογο. Το έργο έχει εθνικό περιεχόμενο και η χρονολογική περίοδος είναι από το 1923 έως το 1928 περίπου.

Ο πρόλογος του έργου γίνεται σε ένα χωριό του Πόντου την παραμονή της μεγάλης και τραγικής μετοικεσίας και οι άλλες δύο πράξεις στην εποχή μας στο χωριό της Μακεδονίας όπου εγκαταστάθηκαν οι ξεριζωμένοι Πόντιοι. Το έργο έχει δύο ενδόμυχες, συνειδησιακές συγκρούσεις. Την εσωτερική πάλη του Αχιλλέα που συγκρούεται μέσα του το πατριωτικό φίλτρο με το πατριωτικό καθήκον για την παράδοση του αντάρτη γαμπρού του Βελισσάρη όταν συναισθάνεται το σφάλμα του και επιστρέφει στο σπίτι του μετανοιωμένος. Ο Βελισσάρης είχε ταχθεί με τους Σλάβους εναντίων των Ελλήνων.

Το έργο υπήρξε κάτι περισσότερο από δράμα, μια αληθινή τραγωδία.

Πατρίδες

Σκηνή1

ΕΙΡΗΝΗ Πώς είναι?

ΜΕΛΠΩ Τι να σου πώ! Ο Θεός να μας ελεήσει... Πολύ βαριά δείχνει...

ΕΙΡΗΝΗ Αχ! παιδάκι μου! Αχ! αγγελούδι μου... Σαν απόψε γεννήθηκε... Πάνε τρία χρόνια!

ΜΕΛΠΩ Τριών χρονώνε...κ' οι κουβέντες του σαν μεγάλου ανθρώπου... Φαντάσου, μια στιγμή που άνοιξε τα ματάκια του, με κάτι λογάκια προσπαθούσε να παρηγορήσει τη μάνα του! Κ'ένα παράδοξο! Ζήτησε και τον μπαμπά του! Δεν μου λές, από πότε έχει να το δει εκείνος ο αθεόφοβος, ο πατέρας του?

ΕΙΡΗΝΗ Ενός χρόνου τάφησε! Μόνο απ' τις κουβέντες της μάνας του ξέρει πως έχει μπαμπά! Τι κακό ήταν αυτό που μας βρήκε! Στα παιδιά και στους δικούς τους να το βρούν, Θεέ μου, εκείνοι που τον πήραν στο λαιμό τους! Άφησε τη γυναίκα του, το παιδί του, εμάς, το σπίτι του... Παρ'ολίγο να σκοτωθή με τον πατέρα του... τα παράτησε όλα, κ' έφυγε... πέρασε τα σύνορα...

ΜΕΛΠΩ Για να πολεμά τους δικούς του! Μεγάλη συμφορά δέρνει τον τόπο μας. Γλυτώσαμε από τους ξένους και σκοτωνόμαστε αναμεταξύ μας...

ΕΙΡΗΝΗ Ανάθεμα στον αίτιο! Θεέ μου, για ποιες αμαρτίες μας παιδεύεις τόσο σκληρά? Και επι τέλους, αν είμαστε εμείς αμαρτωλοί, τι φταίνει τα αθώα τα πλάσματα? Αρρώστησε το μονάκριβο παιδί μας, στείλαμε για γιατρό, γιατί να μην τον αφήσουν νάρθη, να μας το σώσει από τα χέρια του Χάρου? Γιατί να τον πιάσουν γέρον άνθρωπο, τι τους έφταιξε?

ΜΕΛΠΩ Έχουν κ' εκείνοι τους αρρώστους των, έχουν και τους λαβωμένους των...

ΕΙΡΗΝΗ Και για τους δικούς των τους αρρώστους πρέπει να πεθάνουμε εμείς? Φωτιά να τους κάψει, Παναγιά μου! Κείνοι που τους δίνουν όπλα να σκοτώνουν και να σκοτώνονται, να τους βρούν και τους γιατρούς.

Σκηνή 2

ΕΥΑ Μητέρα, φοβάμαι... το παιδί δεν είναι καλά...φοβάμαι έλα...

ΕΙΡΗΝΗ Μη φοβάσαι, παιδάκι μου... μη φοβάσαι... ο Θεός θα μας λυπηθή...

3. Κτενίδης, Φίλων. Ο Μάραντον. Θεσσαλονίκη: [χ.ε.], 1952.

Το δημοτικό τραγούδι «Ο Μάραντον» είναι ένα επικό δράμα γραμμένο από το Φίλων Κτενίδη. Το έργο είναι χωρισμένο σε δύο πράξεις. Η πρώτη και η δεύτερη πράξη λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια της άλωσης της Τραπεζούντας (1461) σε ένα ακριτικό κάστρο της Χαλδίας. Η τρίτη πράξη λαμβάνει χώρα στα οροπέδια του Παρύαδρη στον Πόντο.

Σε αυτό το δημοτικό τραγούδι βλέπουμε το Μάραντο ο οποίος ετοιμάζει το άλογο του για να πάει να πολεμήσει για τα κάστρα της Τραπεζούντας. Ο ίδιος ετοιμάζεται για τον πόλεμο και δίνει συμβουλές στη γυναίκα του για όσο χρόνο χρειαστεί να μείνει μόνη της. Επίσης διατάζει έναν ανάπηρο πολεμιστή να σταθεί στο πλάι της γυναίκας αλλά και ολόκληρου του πληθυσμού του κάστρου. Στο τέλος και αφού έχουν περάσει δέκα ολόκληρα χρόνια ο Μάραντος και πάλι θα συναντηθεί με τη γυναίκα του Αρετή.

Ο Μάραντον

Τον Μάραντον χαρτίν έρθεν, θα πάγη 'ς την στρατείαν,
τη νύχταν πάει 'ς σόν μάστοραν, τη νύχταν μαστορεύει,
κόφτ' άς τασημίν πέταλα, ας το μάλαμαν καρφία,
τον μαύρον εκαλίβωνεν κατάντικρυ 'ς τον φέγγον
κ' η κάλ'ατ, παραστέκενεν με το μαντήλ' καρφία

και τα δάκρε κατήβαιναν αμον μαργαριτάρε.

Πού πάς, πού πάς, νε Μάραντε, κ'εμέν τιναν αφήνεις?

Αφήνω σε τον κύρη μου τον Άον Κωνσταντίνον!

Χάρος να τρώη τον κύρη σου τον Άον Κωνσταντίνον!

Πού πάς, πού πάς νέ Μάραντε κ'εμέν τιναν αφήνεις?

Αφήνω σε τη μάννα μου την Άαν Θεοτόκον.

Χάρος να τρώει την μάννα σου την Άαν Θεοτόκον!

Πού πας, πού πάς, νε Μάραντε, κ'εμέν τιναν αφήνεις?

Αφήνω σε τα αδέλφα μου τους δώδεκα Αποστόλους.

Χάρος να παίρ' ταδέλφα σου τους δώδεκα Αποστόλους!

Πού πάς, πού πάς, νέ Μάραντε, κ'εμέν τιναν αφήνεις!

Αφήνω σε τον κρίαρον τον χρυσοκωδωνέτεν,

αφήνω σε χρυσόν σταυρόν κι' αργύρο δαχτυλίδιν,

το δαχτυλίδιν πούλ' και φά και τον σταυρόν προσκύνα.

Κόμαν κ' εξεγκοπάτεσεν, 'κόμαν κ'εσελλοκάτσειν,

'κόμαν' ς σην Πόλ' κ' επάτεσεν και 'ς σ'αργαστέρ' κ'εκάτσειν,

την κόρ'καθίζ'νε 'ς σο σκαμνίν κι' ατέν διπλοκουράζ'νε

διγ' ν ατέν πέντε πρόβατα και δεκαπέντε αρνία,

δίγ'ν ατηνε φελίν ψωμίν και πέντε κουφοκάρε.

4. Κτενίδης, Φίλων. Η καμπάνα του Πόντου. Θεσσαλονίκη: [χ.ε.], 1955.

Το ποίημα «Η καμπάνα του Πόντου» γράφτηκε τον Ιανουάριο του 1950 και δημοσιεύθηκε στο πρώτο τεύχος της «Ποντιακής Εστίας» που κυκλοφόρησε τον ίδιο μήνα. Συγκίνησε τον ποντιακό κόσμο και η κριτική στάθηκε ευμενής για το τραγούδι αυτό της χαμένης πατρίδας. Το θέμα του ποιήματος είναι το ξεκίνημα από τη γή του Πόντου για την ελεύθερη πατρίδα. Ο ποιητής παρουσιάζει όλο εκείνο το πλήθος που

ξημεροβραδιάζεται στην αμμουδιά της παραλίας, στο ύπαιθρο εν αναμονή πλοίων για την αναχώρηση, κατεχόμενο από συναίσθημα απογνώσεως. Επίσης περιγράφει τις εκκλησίες, τα μοναστήρια και τα κάστρα τα οποία άφησαν οι άνθρωποι άδεια. Η Κρώμνη έμεινε και αυτή άδεια από τους κατοίκους της τους οποίους περιμένει να γυρίσουν πίσω. Το συμβολικό πουλί είναι εκείνο που διαλαλεί τον χαλασμό σε Ανατολή και Δύση.

Ο Φίλων Κτενίδης ήθελε με αυτό το ποίημα να τιμήσει τους νεκρούς που έμειναν σε εκείνα τα άγια χώματα και να χαιρετήσει τον τόπο που γεννήθηκε τον Πόντο.

Η Κρώμνη από το Αρχείο της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών

5. Κτενίδης, Φίλων. Ο τελευταίος ο χορός. Θεσσαλονίκη: [χ.ε.], 1955.

Το θεατρικό έργο του Φίλων Κτενίδη «Ο τελευταίος ο χορός» γράφτηκε τον Απρίλη του 1955. Κύριο θέμα του έργου είναι η Μικρασιατική καταστροφή. Ο ξεριζωμός, η προσφυγιά και η αποκατάσταση εξελίσσονται μέσα σε τρεις πράξεις, χωρίς υπερβολές και χωρίς παραποιήσεις. Οι περίοδοι που εξελίσσονται τα γεγονότα είναι το 1923 στον Πόντο, το 1924 στην Αθήνα και το 1930 στην Μακεδονία.

Για δύο πρόσωπα του έργου «Ο τελευταίος ο χορός» θα είναι σημαδιακός. Ο Βασίλτ'ς ο φτωχός χωρικός θα χορέψει για τελευταία φορά στο γάμο του γιου του Τίμου. Ο δεύτερος όμως θα σκοτωθεί στον πόλεμο. Επίσης και ο πλούσιος χωρικός ο Λευτέρτ'ς θα πεθάνει πριν γίνει η ανταλλαγή των πληθυσμών. Ο θάνατος για τον κ. Λευτέρη θα είναι λυτρωμός αφού δεν θα άντεχε να βλέπει την περιουσία του να χάνεται.

Η ιστορία έχει και ευχάριστο τέλος. Η Ραχήλ θα παντρευτεί με τον Σταυρή τον γιο του πλούσιου χωρικού. Έτσι εκπληρώνεται η επιθυμία του Σταυρή να πάρει την κοπέλα την οποία δεν δεχόταν ο πατέρας του επειδή η Ραχήλ ήταν από φτωχιά οικογένεια.

6. Κτενίδης, Φίλων. Η γυναίκα του Πρωτομάστορα. Θεσσαλονίκη: [χ.ε.], 1962.

Το θεατρικό έργο «Η γυναίκα του Πρωτομάστορα» του Φίλων Κτενίδη είναι τραγωδία γραμμένη σε τρεις πράξεις. Η περίοδος που αναφέρεται το έργο είναι ανάμεσα στο 1500-1600μ.Χ. σε κάποια επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το θεατρικό αυτό έργο που αγαπήθηκε από πολλούς Πόντιους παίζεται ακόμα και σήμερα από τους πολιτιστικούς συλλόγους και το τραγούδι τραγουδιέται από τις χορωδίες. Ο άλλος τίτλος είναι «Της τρίχας το Γεφύρι».

Σε ένα μικρό χωριό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι κάτοικοι υπέφεραν από την φτώχεια. Δεν μπορούσαν να ταΐσουν τα παιδιά τους αλλά και να πληρώσουν του μεγάλους φόρους που τους υποχρέωνε να τακτοποιήσουν ο Αγάς του χωριού. Μετά από πολλές προσπάθειες οι κάτοικοι μπόρεσαν να αποκτήσουν το δικαίωμα να χτίσουν το γεφύρι για να μπορέσουν να πληρώσουν τα χρέη τους. Έτσι θα εργάζονταν και θα πληρώνονταν. Για σαράντα ημέρες έχτιζαν το γεφύρι και μετά αυτό γκρεμιζόταν. Ο υπηρέτης του Αγά τους είπε ότι θα έπρεπε να θυσιάσουν μια γυναίκα για να μην πέσει ξανά το γεφύρι. Έτσι η γυναίκα του Πρωτομάστορα του Φίλπου αποφάσισε να θυσιαστεί για χάρη ολόκληρου του χωριού.

Η γυναίκα του πρωτομάστορα

ΦΩΤΕΙΝΗ Καλησπέρα θείο Σταύρο. Εσύ ‘κ επήγες με τα’άλλτς?

ΣΤΑΥΡΟΣ Πώς ν’επέγνα ναι Φωτεινή! Πού ν’εφίνα εκείνο το μαυράχαρον... την θυαγατέρα μ’?

ΦΩΤΕΙΝΗ Ντ’ έπαθεν η Μάρθα?... Μαύρε Θείο Σταύρο... Έχασες την σχωρεμέντσαν. Ο Θεόν να τζίζ’ το παιδίν ατς...

ΣΤΑΥΡΟΣ Εκείνη η ευλογημέντσα για τα'ατό εχάθεν.. Έναν εβδομάδαν
θρουμούλ σο στόμαν ατς 'κ εσέγκεν για να μη πεινά το παιδίν ατς... 'κ
εταγιάνεψεν σην πείναν... επέθανεν... κι' ατώρα...

ΦΩΤΕΙΝΗ Κι' ατώρα ξάν 'κ έχετεν ψωμίν!

ΣΤΑΥΡΟΣ Ποίος έχ, ναι ρίζα μ, να έχωμε κ' εμείς...

ΦΩΤΕΙΝΗ στα... εστά, θείο Σταύρο, ένα ξάι.

Σκηνή 4

ΣΤΑΥΡΟΣ Εστενοχώρεψα 'τεν... χωρίς να θέλω.

Μη τυριαννίγεσαι... Εσύ 'κ εστενοχώρεψες ατέν. Κάτ'άλλο έν' η
στενοχώρια τα. Ασήν ώραν ντ' επήγαν οι μειζοτέρ' με τον
Πρωτομάστορανσό Τουρκοχώρ, σόν Αγάν, ησυχίαν 'κ έχ'... Έμπαιν κ'
εγγαίν και εφτάει μετάνοιας και προσκυνά τεικόνας ... και τομμάτια απές
σά δάκρυα...

ΣΤΑΥΡΟΣ Ε...θα παρακαλεί την Παναγίαν να βοηθά να πέρωμε την
δουλείαν τη γεφυρί... Ατό τομούτ' επέμνεν σ' ούλτς...

ΚΟΣΜΑΣ Εγώ εθαρρώ η αιτία άλλο έν' ... Επερμέναμε τον κύρν ατς!
Αν 'κ έβγαινεν τη γεφυρί η μεσελέ σην μέσεν, θ'επέγενεν τον
Πρωτομάστοραν σα κυρουκάτς...

ΣΤΑΥΡΟΣ Λές ν'αφίν' το χωρίον?

ΚΟΣΜΑΣ Ντό να λέγω σε! Καλομαθεμέντσα... έν και έμπαιδος!... 'ς σό
πρώτον το παιδίν άτς...όσον και να έν' ξέντσα έν'...

Νίκος Λαπαρίδης (1920- 2006)

Βιογραφικό

Ο Νίκος Λαπαρίδης γεννήθηκε το 1920 στο Νοβοροσίτσι της Ρωσίας. Έλκει την καταγωγή του από τη Ζάβερα της Ματσούκας. Η οικογένεια του ήρθε στην Ελλάδα το 1925 και εγκαταστάθηκε στην Κοιλιάδα Κοζάνης.

Έζησε και μεγάλωσε σε ποντιακό χωριό αμιγές από Ματσουκάτες. Σπούδασε αρχικά στην Παιδαγωγική Ακαδημία και αργότερα Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Υπηρέτησε σε Γυμνάσια και σε Λύκεια στην Κοζάνη και την Θεσσαλονίκη και συνταξιοδοτήθηκε με το βαθμό του Λυκειάρχη.

Από νωρίς ασχολήθηκε με την Ποντιακή Λαογραφία, την γλωσσολογία και την λογοτεχνία. Συνεργάστηκε με το «Αρχείο του Πόντου», την «Ποντιακή Εστία», το «Ποντιακό Βήμα» και με την «Εγκυκλοπαίδεια του Ποντιακού Ελληνισμού».

Έγραψε πολλά άρθρα και μελέτες στην ποντιακή διάλεκτο και ιδιαίτερα στο τοπικό ιδίωμα της Ματσούκας. Έλαβε μέρος σε πολλά συνέδρια, σε λογοτεχνικά και λαογραφικά συμπόσια, καθώς και σε τηλεοπτικές-ραδιοφωνικές εκπομπές.

Εξέδωσε το «Ετυμολογικό Λεξιλόγιο αρχαίων ελληνικών λέξεων διατηρουμένων εις την ποντιακήν διάλεκτον» σε β' έκδοση με το οποίο παρουσιάζει την προέλευση και την καταγωγή της ποντιακής διαλέκτου καθώς και το αδιάσπαστο της ελληνικής γλώσσας. Τελευταία έγραψε τη «Ματσούκα του Πόντου, Ιστορική διαδρομή», τα «Παρχάρια της

Ματσούκας», ένα νοσταλγικό ταξίδι στη χλιοτραγουδισμένη Ματσούκα και το σύντομο ιστορικό βιβλίο «Ο Δήμος Ελλησπόντου».

Εργογραφία

1. Λαπαρίδης, Νίκος. Η Ματσούκα του Πόντου. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 1996.

Το βιβλίο «Η Ματσούκα του Πόντου» του Νίκου Λαπαρίδη είναι μια ιστορική αναδρομή που αναφέρεται στη περιοχή της Ματσούκας.

Η Ματσούκα είναι μια μεγάλη περιοχή του νομού Τραπεζούντας. Έχει 70 χωριά και κωμοπόλεις. Χωρίζεται από την επαρχία της Χαλδίας από μια σειρά ορέων της Ζύγανας και του Θήγη. Έχει 5 περιοχές της Κάτω Ματσούκας, της Άνω Ματσούκας, της Παναγίας Σουμελά, της Γαλίανας και της Μουλάκας.

Σκοπός της ιστορικής αναδρομής είναι να γνωρίσει ο αναγνώστης την ιστορική αυτή γωνιά που με τους ηρωικούς αγώνες των ευζώνων της βγήκε ζωντανή από τα δεινοπαθήματα των Τούρκων. Επίσης θα πρέπει η δεύτερη, η Τρίτη και η τέταρτη γενιά να μάθει τις ρίζες της, να γνωρίσει το λαμπρό παρελθόν και να αισθάνεται περήφανη για την καταγωγή της.

Το βιβλίο περιλαμβάνει ένα χάρτη της Ματσούκας και φωτογραφίες των μελών της Ένωσης Ματσούκας στην περιοχή.

Η Ματσούκα του Πόντου

Το όνομα της Ματσούκας

Είναι δύσκολο να απαντήσει κανείς από πού προέρχεται το όνομα «Ματσούκα». Κατά τον ιστορικό Πανάρ. Τοπαλίδη το όνομα Ματσούκα παρουσιάζεται το πρώτον στα χρόνια του Μεσαίωνα. Επί Κομνηνών μαρτυρείται στα ιστορικά κείμενα σαν «Ματσούκα» ή «Γη Ματσουκάων» και ο τοπάρχης τους «Δουξ του Βάνδους Ματσουκάων». Ίσως η λέξη Ματσούκα να παράγεται από τη λέξη ματσούκι, που σημαίνει ραβδί, ξύλο που κρατάει ο άνθρωπος στο χέρι, προφυλασσόμενος από κάθε επιτιθέμενο άνθρωπο ή ζώο. Στην Άνω Ματσούκα και ιδίως στην Κουνάκα δεν περπατούσε άνδρας δίχως να κρατάει «την ματσούκα», το «στουράκ'» κατά την τοπική διάλεκτο. Έτσι η περιοχή λέγονταν «Ματσούκα» και οι κάτοικοί της Ματσουκαίοι ή Ματσουκάτ'. Ο ιστορικός Περ. Τριανταφυλλίδης, αναφερόμενος στην ονοματολογία, τονίζει ότι ονομάστηκε η επαρχία αυτή «Ματσούκα» σύμφωνα με την παράδοση, επειδή οι κάτοικοι έφεραν όπλα και ξύλα, εκδοχή που και ο ίδιος μάλλον την βρίσκει απίθανη.

2. Λαπαρίδης, Νίκος. Τα παρχάρια της Ματσούκας. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 1998.

Το βιβλίο «Τα παρχάρια της Ματσούκας» του συγγραφέα Νίκου Λαπαρίδη αναφέρεται στα πλούσια σε χλόη λιβάδια και στα απέραντα βοσκοτόπια που βρίσκονταν στην περιοχή της Ματσούκας.

Τα παρχάρια της Ματσούκας με τις ιδιαίζουσες κλιματολογικές και μορφολογικές της συνθήκες, τα πλούσια σε χλόη λιβάδια και τα απέραντα βοσκοτόπια αποτελούσαν την κύρια πηγή οικονομίας του τόπου και το μοναδικό κίνητρο της κτηνοτροφικής ανάπτυξης της

Ματσούκας. Επίσης αποτελούσαν και κοινωνικούς-πολιτιστικούς χώρους, όπου καλλιεργήθηκε και αναπτύχθηκε το τραγούδι, η μουσική και κάθε άλλη μορφή λαϊκής και πολιτιστικής παράδοσης.

Ο μελετητής θα βρει μέσα στο βιβλίο και λεκτικούς όρους που έχουν σχέση με τα παρχάρια, επεξηγήσεις σε τυροκομικά προϊόντα, ήθη και έθιμα, θα μάθει για οικογένειες της Ματσούκας και οτιδήποτε έχει σχέση με την περιοχή.

Αγροτικές δουλειές στα παρχάρια από το Αρχείο της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών.

Τα παρχάρια της Ματσούκας
Λειτουργία των παρχαριών

Η έξοδος των αγελάδων στις εαρινές βοσκές συνήθως γινόταν την Πρωτομαγιά ή την εορτή του Αγίου Κωνσταντίνου. Η ημέρα ήταν μια ξεχωριστή μέρα, ημέρα των αγελάδων, ημέρα χαράς και πανηγυριού. Έπαιρνε όψη γιορτής. Αντιλαλούσαν τα κουδουνίσματα των προβάτων

και τα μουγκρίσματα των αγελάδων. Αντιλαλούσε και η συναρπαστική μελωδία της λύρας και του αγγείου, που σκορπούσαν παντού την ευθυμία, τη χαρά, τον ενθουσιασμό. Αντιλαλούσαν μαζί και τα κελαηδήματα των πουλιών μέσα σε μία φύση, που οργίαζε από πράσινο, από βουνίσια πανύψηλα έλατα και από ανθόσπαρτα λιβάδια με μανουσάκια, με μάραντα και με το «σταχούδ», το τσιφίν και τόσα άλλα. Αυτό το τσιφίν ήταν η αζαλέα από την οποία παράγονταν το μαινόμενο μέλι, το «παλαλόν» το «ζαντόν» μέλι κατά την ποντιακή διάλεκτο. Εδώ οι Μύριοι του Ξενοφόντα έφαγαν αυτό το μέλι και αρρώστησαν, δηλητηριάστηκαν και υπόφεραν μέρες από εμετούς και κοιλόπονους. Την προηγούμενη μέρα γινόταν δοκιμαστική συγκέντρωση των μεγάλων ζώων για να εξοικειωθούν μεταξύ τους. Ο μακροχρόνιος περιορισμός τους στις μάντρες τα έκανε να αγριεύουν και να γίνονται επιθετικά στα άλλα ζώα. Η συγκέντρωση ζώων σε μεγάλη ομαλή έκταση είχε σκοπό την εξοικείωση και συμφιλίωση μεταξύ τους. Έτσι αποφεύγονταν μαλώματα ανάμεσα στα ζωηρά και ορμητικά ζώα. Αυτή η ανάμιξη των ζώων, το τάραγμα, αποτελούσε ένα είδος ταυρομαχίας την οποία παρακολουθούσαν οι χωρικοί.

3. Λαπαρίδης, Νικόλαος. Ετυμολογικόν Ερμηνευτικόν λεξιλόγιον. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2002.

Το Ετυμολογικό ερμηνευτικό λεξιλόγιο του Νίκου Λαπαρίδη αυτή τη στιγμή κυκλοφορεί σε δεύτερη έκδοση από τον εκδοτικό οίκο των αδελφών Κυριακίδη. Ο συγγραφέας στηρίχθηκε ιδιαίτερα στο ιδίωμα της περιοχής Τραπεζούντας, επειδή το θεωρούσε περισσότερο αντιπροσωπευτικό τύπο της Ποντιακής διαλέκτου. Αποτελείται από 180 σελίδες αριθμημένες και το χαρτί είναι ιλουστρασιόν. Αν και ο συγγραφέας γεννήθηκε στον Πόντο το λεξικό μπόρεσε να το συγγράψει

εδώ. Η πρώτη έκδοση ολοκληρώθηκε το 1973. Οι λέξεις προέρχονται από την αρχαία ελληνική γλώσσα.

Το κίνητρο του συγγραφέα για να γίνει το λεξικό ήταν το χρέος του προς τον Ποντιακό ελληνισμό των αλησμόνητων πατρίδων.

4. Λαπαρίδης, Νίκος. Η Ζάβερα της Ματσούκας του Πόντου.
Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2003.

Το βιβλίο «Η Ζάβερα της Ματσούκας του Πόντου» περιλαμβάνει ιστορικά στοιχεία για την Ζάβερα και τα μέρη γύρω από αυτήν. Πολλές φωτογραφίες και δύο χάρτες είναι απαραίτητα στοιχεία για να πάρει ο αναγνώστης μια γεύση από την όμορφη αυτή περιοχή του Πόντου. Επίσης μπορεί να διαβάσει μικρά ποιήματα, να διαβάσει για τα ήθη και έθιμα, να μάθει για προσωπικότητες της Ζάβερας, για τις ασχολίες των κατοίκων, για τα σχολεία, μερικά τραγούδια και μικρά κείμενα και για τον χαρακτήρα των κατοίκων της Ζάβερας.

Η Ζάβερα της Ματσούκας του Πόντου βρίσκεται στα νότια της Τραπεζούντας σε απόσταση 50 χλμ πάνω στο δημόσιο δρόμο Τραπεζούντας-Ερζερούμ και στη ΝΔ πλαγιά του κάστρου της Παλαιοματσούκας. Είναι το όγδοο χωριό της άνω Ματσούκας. Έχει πληθυσμό γύρω στα 480 άτομα, όλοι Έλληνες χριστιανοί, χωρίς Τούρκους.

Η περιοχή της Ματσούκας όπως και η Ζάβερα πέρασε πολλές δυσκολίες κατά τους ιστορικούς χρόνους του Βυζαντίου, την περίοδο των Κομνηνών, την περίοδο της Τουρκοκρατίας και την περίοδο 1916-1920.

Αγροτικές δουλειές στα παρχάρια από το Αρχείο της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών.

Η Ζάβερρα της Ματσούκας του Πόντου

Η Ζάβερρα είναι το 8^ο χωριό της Άνω Ματσούκας. Βρίσκεται στη δεξιά όχθη του Πρύτανη, Ν.Δ. των χωριών Κρένασα και Αδολή και Α. του Στάμαν. Έχει δύο συνοικίες, το Δάβαρ και το Ζευτήλ', που τις χωρίζει ο βραχώδης όγκος του Παλαιόκαστρου στη μέση. Έχει πληθυσμό γύρω στα 480 άτομα, όλοι Έλληνες χριστιανοί, χωρίς Τούρκους.

Δίπλα και αματολικά του Παλαιόκαστρου ήταν ο μικρός οικισμός του Λευτοκαρέν, τι αρχικό χωριό Ζάβερρα ακόμη από την Βυζαντινή εποχή σε μια άδενδρη τοποθεσία ανατολικά από το θεόρατο Κάστρο σε υψόμ. 1100μ.

Κλίμα

Γενικά το κλίμα της Ζάβερας είναι όμοιο με το κλίμα της Ματσούκας, υγρό και ψυχρό. Ένα κλιματολογικό φαινόμενο ήταν η ομίχλη η οποία και το καλοκαίρι ακόμα κάλυπτε τα παρχάρια και όλα τα χωριά της Ματσούκας και δεν σηκώνονταν εύκολα, «ετσόκευεν η δείσα» όπως έλεγαν. Παρά ταύτα το κλίμα ήταν δροσερό, για αυτό και το προτιμούσαν οι Κομνηνοί αυτοκράτορες για θερινή διαμονή.

Πληθυσμός

Η Ζάβερα δεν ήταν από τα μεγάλα χωριά της Άνω Ματσούκας. Ο πληθυσμός της μόλις έφτανε στα 480 άτομα. Από αυτά προ του 1923 γύρω στα 140 άτομα κατέφυγαν στη Ρωσία κατά την περίοδο των πολέμων τα δε υπόλοιπα 340 κατέφυγαν πρόσφυγες στην Ελλάδα. Οι περισσότεροι εγκαταστάθηκαν στους Νομούς Κοζάνης και Δράμας, άλλοι στους Νομούς Ξάνθης, Κατερίνης, Ιωαννίνων, Έδεσσας, Καβάλας και Πειραιώς.

Η Ζάβερα δεν είχε Τούρκους καθόλου. Όμως ζούσε ένας Τούρκος υπέργηρος, χωρίς οικογένεια, ο οποίος αυτοδιορίστηκε σαν εκπρόσωπος τρόπον τινά της κρατικής εξουσίας. Ήταν ένας καλοκάγαθος γέροντας που τον εκτιμούσα

Άνθιμος Α. Παπαδόπουλος (1878-1962)

Βιογραφικό

Ο Αρχιμανδρίτης Άνθιμος Α. Παπαδόπουλος γεννήθηκε στις 15 Ιανουαρίου 1878 στο χωριό Καρακάγια της περιφέρειας Αργυρούπολης του Πόντου και βαπτίστηκε Αλέξανδρος. Ήταν ο μικρότερος γιος της οικογένειας Ιάκωβου Παπαδόπουλου. Ο πατέρας του, που χειροτονήθηκε ιερέας με το όνομα Αντώνιος, προς το τέλος της ζωής του μπήκε στη μονή Αγίου Γεωργίου Χουτουρά παίρνοντας μαζί του και τον νεαρό Αλέξανδρο. Ο Αλέξανδρος αφού φοίτησε στο δημοτικό σχολείο του χωριού Χουτουρά μετά μπήκε στο σχολαρχείο Αργυρούπολης.

Το 1897 ο Αλέξανδρος κείρεται μοναχός της μονής με το όνομα Άνθιμος και χειροτονείται διάκονος. Την επόμενη χρονιά τελειώνει τις γυμνασιακές του σπουδές στη Ροδοκανάκειο Ιερατική Σχολή Καισαρείας Καππαδοκίας.

Το 1912 ύστερα από παράκληση του μητροπολίτη Χαλδίας Λαυρέντιου Παπαδόπουλου αναδιοργανώνει το ιεροδιδασκαλείο του Πόντου της Πρασάρεως Κερασούντας και το διευθύνει για δύο χρόνια. Το 1914 βρίσκεται στην Αθήνα και αποκλεισμένος λόγω των πολεμικών γεγονότων διορίζεται συντάκτης του Ιστορικού Λεξικού της Νέας Ελληνικής, ενώ το 1932 γίνεται διευθυντής μέχρι το 1945. Το 1950 αναλαμβάνει πάλι την διεύθυνση του Ιστορικού Λεξικού για δύο χρόνια, αλλά πριν τη λήξη της θητείας του για λόγους υγείας αποχωρεί οριστικά.

Υπήρξε μέλος της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών, της οποίας υπήρξε ιδρυτικό μέλος, γενικός γραμματέας και πρόεδρος από το 1949 ως την ημέρα του θανάτου του, στις 2 Φεβρουαρίου 1962. Διεύθυνε το περιοδικό της Επιτροπής, το «Αρχείον Πόντου» ως το 1952, οπότε και

ασθενής παραιτήθηκε, ενώ τη διεύθυνση ανέλαβε τότε ο γενικός γραμματέας Οδ. Λαμψίδης. Στο «Αρχείο Πόντου» δημοσιεύονται δύο ανεκτίμητα έργα του, η «Ιστορική Γραμματική της Ποντικής Διαλέκτου», παρ.1 (1955) και το «Ιστορικό Λεξικό της Ποντικής Διαλέκτου».

Ο Άνθιμος Παπαδόπουλος από το Αρχείο της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών.

Εργογραφία

1. Παπαδόπουλος, Άνθιμος. Ιστορική Γραμματική της Ποντικής διαλέκτου. Αθήνα: Μυρτίδη, 1955.

Το βιβλίο «Ιστορική Γραμματική της Ποντικής διαλέκτου» είναι γραμμένο από τον Άνθιμο Παπαδόπουλο και τυπώθηκε το 1955. Αναφέρεται στην γραμματική της ποντιακής διαλέκτου και μπορεί να βοηθήσει τον μελετητή στις απορίες του. Η γραμματική είναι ένα βοήθημα για τους μελετητές.

Η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών προσπάθησε να δώσει στη Γραμματική ιστορικό χαρακτήρα παρά να περιορισθεί στην ξηρά αφήγηση κανόνων και στην καταγραφή παραδειγμάτων. Έτσι πίστευσαν ότι ο γλωσσολόγος μόνο με την ιστορική γραμματική θα καταλάβει το γλωσσικό κάλλος της διαλέκτου, τους φωνητικούς και αναλογικούς νόμους.

Γραμματική της Ποντιακής διαλέκτου

Ευφωνία

Κατά κανόνα τα άρθρα ο η οι αποσιωπώνται πρό λέξεων από φωνήεντος αρχομένων. Ούτω λέγεται ουρανόν ελίβωσεν (ο ουρανός συννέφιασε), άντρας-ι-μ έρθεν (ο άντρας μου ήρθε), αργάτ(οι) εμουν δουλεύουνε καλά (οι αργάτες κτλ.), επιτρόπ(οι) τα' εγκλεσία; Εμουν (οι επίτροποι της εκκλησίας μας), τα' εμόν αδελφή (η δική μου η αδελφή) κτλ. Τούτο συμβαίνει απλώς προς αποφυγήν της χασμωδίας, η οποία δεν είναι ανεκτή. Επομένως πρόκειται περί ευφωνίας και όχι συναιρέσεως και η γραφή ουρανόν, άντρας, αργάτοι, επιτρόποι, αδελφή είναι εσφαλμένη. Εις την αρχαίαν Ελληνικήν οι συναληλιμμένοι τύποι ανήρ (ο ανήρ), άνθρωπος (ο άνθρωπος), αρετή (η αρετή) είχαν το α μακρόν ως εκ συναιρέσεως προερχομένον, ενώ εις ημάς το α του άντρας, αργάτοι και με άρθρον και χωρίς άρθρον προσωδιακώς έχει την αυτήν προφοράν.

Η ευφωνία αυτή δεν είναι καθολικόν φαινόμενον της διαλέκτου, ενιαχού λέγονται και τα άρθρα.

Εις την ευφωνίαν ανήκει και η αποσιώπησις του αρκτικού α των εγκλινόμενων προσωπικών αντωνυμιών του τρίτου προσώπου ατον, ατεν, ατο, ατους, ατα,

A) Όταν τίθενται ως αντικείμενα ρηματικών τύπων ληγόντων εις –α, ως αγαπά’ τον –τεν –το –τους –τα και εγάπεσα ‘τον –‘τεν –‘το –‘την –‘τους.

B) Όταν δηλούσαι την κτήσιν συνεκφέρονται μετά προηγουμένων ονομάτων ληγόντων ομοίως εις α, ως τα παιδιά ‘του –‘της –‘τους, τα ζά ‘τουν.

Ομοίως δι’ ευφωνικόν λόγον αποβάλλεται το τελικόν –ω όλων των βαρυτόνων ρημάτων συνεκφερομένων μετά των εγκλινομένων τριτοπροσώπων προσωπικών αντωνυμιών ως αντικειμένων, οίον λεγ’ατον –ατεν ατο-ατους-ατα, αλλά αγαπώ ατον, αγαπώ ατην κτλ.

2. Παπαδόπουλος, Άνθιμος. Ιστορικόν Λεξικόν της Ποντικής διαλέκτου. Αθήνα: Μυρτίδη, 1958.

Το «Ιστορικόν Λεξικόν της Ποντικής διαλέκτου» του Άνθιμου Παπαδόπουλου είναι χωρισμένο σε δύο τόμους. Ο πρώτος τόμος ξεκινάει από το γράμμα Α και τελειώνει στο γράμμα Λ. Ο δεύτερος τόμος αρχίζει από το γράμμα Μ και τελειώνει στο γράμμα Ω. Ο πρώτος τόμος τυπώθηκε το 1958-1960 και ο δεύτερος τόμος τυπώθηκε το 1961. Αποτελεί σημαντικό βοήθημα για όποιον επιθυμεί να μάθει τη σημασία μιας λέξης από την ρίζα της ακόμα. Επίσης αναφέρεται και ο τόπος από όπου προέρχονται οι λέξεις.

Σύμφωνα με το συγγραφέα η ποντιακή διάλεκτος δεν ομιλείται πλέον. Στο παρόν λεξικό η μνεία των τοπωνυμιών με καταχωρημένη τη λέξη δεν έχει άλλη έννοια, παρά μόνον να γνωρίζει ο αναγνώστης σε ποιο μέρος

Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης
Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας
Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης

του Πόντου λέγεται αυτή η λέξη σαν πρώτη και πώς ο δεύτερος τύπος αυτής.

Χρυσάνθος Μητροπολίτης Τραπεζούντος και Αρχιεπίσκοπος Αθηνών **(1881-1949)**

Βιογραφικό

Ο Χρυσάνθος, κατά κόσμον Χαρίλαος Φιλιππίδης, γεννήθηκε το 1881 στην Κομοτηνή. Τις πρώτες σπουδές έκανε στα σχολεία της Κομοτηνής και Ξάνθης και το 1897 εισήχθη στη Θεολογική Σχολή Χάλκης, οπότε και απεφοίτησε αριστεύσας το 1903. Αφού χειροτονήθηκε διάκονος και από Χαρίλαος μετονομάστηκε Χρυσάνθος προσλήφθηκε στη διακονία του Μητροπολίτη Τραπεζούντας Κωνσταντίου Καρατζοπούλου αναλαμβάνοντας και τα καθήκοντα ιεροκήρυκα και καθηγητή των θρησκευτικών στο περιώνυμο Ελληνικό Φροντιστήριο Τραπεζούντας.

Το 1911 διορίστηκε από τον Πατριάρχη Ιωακείμ Γ' αρχειοφύλακας του Οικουμενικού Πατριαρχείου και διευθυντής και αρχισυντάκτης της «Εκκλησιαστικής Αλήθειας», του επίσημου εβδομαδιαίου δημοσιογραφικού οργάνου του Πατριαρχείου.

Το 1912 το Οικουμενικό Πατριαρχείο τον έστειλε ως έξαρχο στη Βενετία για να ερευνήσει την κατάσταση της εκεί ορθόδοξου Ελληνικής κοινότητας και να υποβάλει σχετική έκθεση.

Στις 18 Μαΐου 1913 το Οικουμενικό Πατριαρχείο τον εκλέγει Μητροπολίτη Τραπεζούντας, ο οποίος αναδείχθηκε μέσα στα επόμενα δύσκολα χρόνια, όχι μόνο υπέροχος ιεράρχης αλλά και εθνάρχης.

Το Δεκέμβριο του 1919 ο Χρυσάνθος, και αφού είχε επιστρέψει στην Τραπεζούντα, μετέβη στην Τιφλίδα πρωτεύουσα της Γεωργίας, όπου εργάστηκε για την επανασύσταση της αυτοκέφαλης ορθόδοξης εκκλησίας της χώρας. Ο ίδιος εκτεθειμένος στην οργή των Κεμαλικών

Τούρκων για τις πολιτικές του ενέργειες, μετέβη στην Κωνσταντινούπολη, που διατελούσε υπό συμμαχική κατοχή, για ασφάλεια. Κατά το χρόνο της εκεί παραμονής του καταδικάστηκε σε θάνατο στις 20 Σεπτεμβρίου 1921 από το διαβόητο δικαστήριο της ανεξαρτησίας.

Ο Χρύσανθος ήλθε στην Αθήνα το 1922 και το 1926 ορίστηκε αποκριτάριος του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Το 1927 εστάλη στην Αλβανία για να τακτοποιήσει την ανώμαλη κατάσταση που επικρατούσε από χρόνια στην εκεί ορθόδοξη Ελληνική εκκλησία. Το Δεκέμβριο του 1938 εκλέχτηκε Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος. Όταν του ανακοίνωσαν την σκέψη ιδρύσεως της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών εκείνος επεκρότησε ενθουσιασμένος και δέχτηκε πρόθυμα την προεδρία. Έτσι συστάθηκε η Επιτροπή, η οποία άρχισε την έκδοση του δικού της περιοδικού, του «Αρχείου Πόντου». Αυτό υπήρξε η παρότρυνση του μεγάλου του έργου «Εκκλησία Τραπεζούντος», το οποίο αποτελεί και τον 4^ο-5^ο τόμο του «Αρχείου Πόντου». Για το σπουδαιότατο αυτό έργο του βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών και το χρηματικό έπαθλο το πρόσφερε στο «Αρχείο Πόντου».

Ο από Τραπεζούντος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρύσανθος έμεινε στη αιωνιότητα ως παράδειγμα άριστου ανθρώπου, πατριώτη, βαθυστόχαστου επιστήμονα και μεγάλου αρχιερέα.

Πέθανε στις 28 Σεπτεμβρίου 1949.

Εργογραφία

1. Χρύσανθος Μητροπολίτης Τραπεζούντας. Η Εκκλησία Τραπεζούντος. Αθήνα: Εστία, 1933.

Η «Εκκλησία Τραπεζούντος», το σύγγραμμα του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Χρύσανθου του από Τραπεζούντος, δημοσιεύθηκε το πρώτο υπό

την επίβλεψη της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών το έτος 1933 στον 4^ο-5^ο τόμο στο περιοδικό «Αρχείο Πόντου». Το έργο αυτό έτυχε πανελλήνιας και διεθνούς ευμενούς κριτικής. Η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών υπάκουσε στο έντονο αίτημα των επιθυμούντων για την απόκτηση του βιβλίου και αποφάσισε την επανέκδοση της Εκκλησίας Τραπεζούντος.

Το σύγγραμμα αποτελείται από 904 σελίδες και σκοπός του είναι να ενημερώσει τον αναγνώστη ή ερευνητή για την εκκλησία της Τραπεζούντας, την γεωγραφική περιοχή και την ιστορία της Τραπεζούντας.

Επίσης υπάρχει επισυναπτόμενος ένας γεωγραφικός χάρτης του Πόντου και της επαρχίας Τραπεζούντας και δύο τυπογραφικοί χάρτες της πόλης Τραπεζούντας. Ο τόμος περιέχει μελέτες και εικόνες της Τραπεζούντας, μνημεία της εκκλησιαστικής τέχνης και αρχιτεκτονικής.

Το σύγγραμμα προτείνεται για την διαφώτιση της γεωγραφικής, τοπογραφικής και ιστορικής επισκόπησης του Πόντου και της επαρχίας Τραπεζούντας.

Η εκκλησία Τραπεζούντος

Γεωγραφική, τοπογραφική και ιστορική επισκόπησης του Πόντου και ίδια της επαρχίας Τραπεζούντος

Η εκκλησιαστική περιφέρεια της επαρχίας Τραπεζούντος ως και όλος ο Πόντος αποτελούσι το βορειοανατολικόν αναπόσπαστον μέρος μιας γεωγραφικής μονάδος. Κέντρον έχουσα η γεωγραφική αύτη μονάς το Αιγαίον και όρια την Αδριατικήν, την Μεσόγειον, τον Κιλίκιον Ταύρον,

την Μεσοποταμίαν, την Αρμενίαν και τα Καρπάθια, αποτελεί την καθ' ημάς Ανατολήν, ής οι λαοί έχουσι τον αυτόν τρόπον του αισθάνεσθαι και σκέπτεσθαι και ευλαβείσθαι και υπό την επίδρασιν του από του Αιγαίου εκπορευομένου Ελληνικού πνεύματος εδημιούργησαν πάντοτε ιδιαίτερον είδος πολιτισμού.

Χωρίζεται δε η καθ' ημάς Ανατολή από της Δύσεως δια του βάθους του Αδριατικού Πελάγους, το οποίον πάντοτε υπήρξε το προς δυσμάς όριον του Βυζαντινού και κατόπιν του Τουρκικού κράτους και το όριον ορθοδόξων και καθολικών Χριστιανών, όπως πάλιν τα βορειότερα Διηναρικά όρη, τα Καρπάθια και αι όχθαι του Δουνάβεως είναι το προς βορράν θρησκευτικόν όριον μεταξύ ορθοδόξων και καθολικών, και τέλος ο Κιλίκιος Ταύρος, η Μεσοποταμία και η Αρμενία ήσαν τα όρια των ορθοδόξων και των αιρέσεων Μονοφυσιτών και Μονοθελητών ως και της ισλαμικής μονοθεΐας, αίτινες διεπλάσθησαν πλην άλλων και υπό την επίδρασιν των πέραν των ορίων τούτων απλουμένων ερήμων και ερημικών στεππών.

Περιλαμβάνει δε ο Πόντος την από της Διοσκουριάδος μέχρι του Άλυος ποταμού και της Σινώπης χώραν. Η φύσις και τα γεωγραφικά όρια του Πόντου συνετέλεσαν, ώστε ούτος δια των αιώνων να έχη δοκιμασθή υπό των επιδρομών των αλλοφύλων εις βαθμόν μικρότερον ή αι άλλαι χώραι της Ανατολής και επί μακρότερον χρόνον να φυλάξη την ιδίαν αυτού ελευθερίαν και ούτω να καλλιεργήση πρώτον τον Ελληνικόν και έπειτα των ορθόδοξον χριστιανικόν πολιτισμόν προσδώσας εις αυτόν ιδιαίτερον τοπικόν χρώμα. Ούτω από βορρά προεφύλαττε τον Πόντον από του κατακλυσμού των Σκυθικών φύλων η βαθεία και άπλωτος και αγρία θάλασσα του Ευξείνου Πόντου, καθ' όλα δε τα άλλα σημεία εχώριζον αυτόν από των γειτόνων λαών της Ασίας υψηλαί, τραχείαι και δυσπρόσιτοι οροσειραί διακοπτόμεναι υπό στενών και βαθυτάτων φαράγγων. Και προς ανατολάς μεν της Τραπεζούντας παρά τας πηγάς

των ποταμών Αράξου και Ακάμμιος (τουρκιστί Τσορόκ) υψούνται τα Μοσχικά όρη, προς μεσημβρίαν δε τα συνεχόμενα τη οροσειρά των Μοσχικών ορέων ο τε Παρυάδρης λεγόμενος και Παρχάρ και τουρκιστί Μπαλχάρ ή Μπαρχάλ Ντάγ διήκων δι' όλης της χώρας μέχρι της παραλίας της Μαύρης Θάλασσας και ο Σκοιδίσης ή Σκυδίσης παρά Στράβωνι και Σκορδίσκος παρά Πτολεμαίω (τουρκιστί Καπάν ντάγ), όρος τραχύτατον απλούμενον νοτιοδυτικώς δια του θέματος της Νέας Μεσοποταμίας έως ού παρά τα σύνορα της αρχαίας Καππαδοκίας συναντήση τον Αντίταυρον. Πάντα τα όρη ταύτα είναι αποσχίδες του Ταύρου.

Η Αγία Σοφία της Τραπεζούντας από το Αρχείο της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών.

Δημήτρης Ψαθάς (1907-1979)

Βιογραφικό

Ο Δημήτρης Ψαθάς γεννήθηκε το 1907 στην Τραπεζούντα του Πόντου και ήρθε στην Αθήνα το 1923, όπου τελείωσε τις σπουδές του και αφιερώθηκε στη δημοσιογραφία, στην ευθυμογραφία και το θέατρο.

Το 1937 κυκλοφόρησε το πρώτο χιουμοριστικό βιβλίο του «Η Θέμις έχει κέφια» κι ευθύς τον επόμενο χρόνο «Η Θέμις έχει νεύρα». Εκείνο, όμως, που τον έκανε πανελλήνια γνωστό ήταν η «Μαντάμ Σουσού», η περιλάλητη ηρωίδα του ομώνυμου χιουμοριστικού μυθιστορήματος του.

Τη δραματική περίοδο της Ιταλογερμανικής Κατοχής ο Δημήτρης Ψαθάς περιέγραψε με το δικό του αμίμητο τρόπο στα βιβλία του «Χειμώνας του 41» (1945), «Αντίσταση» (1945), και «Το χιούμορ μιας εποχής» (1946). Ο συγγραφέας ταξίδεψε στη Γαλλία, Αγγλία, Αμερική, Τουρκία, Αίγυπτο και περιέλαβε τις εντυπώσεις του στα βιβλία του «Κάτω από τους ουρανοξύστες» (1950), «Στη χώρα των μυλόρδων» (1951) και «Παρίσι, Σταμπούλ και άλλα εύθυμα ταξίδια» (1951). Επίσης, εξέδωσε ένα άλλο χιουμοριστικό μυθιστόρημα, που περιλαμβάνει σάτιρα των ηθών της εποχής, με τον τίτλο «Οικογένεια βλαμμένου» (1956) και σειρά εύθυμων διηγημάτων που τιτλοφορούνται «Παρ ολίγον να γελάσουμε» (1960).

Παράλληλα με τη δημοσιογραφία ο Δημήτρης Ψαθάς επιδόθηκε με θριαμβευτική επιτυχία και στη συγγραφή κωμωδιών, μερικές από τις οποίες κατέρριψαν το ρεκόρ των παραστάσεων στην Ελλάδα. Οι κωμωδίες του, που παίχτηκαν σχεδόν από όλους τους κεντρικούς θιάσους της Αθήνας και με τους μεγαλύτερους Έλληνες ηθοποιούς είναι «Το στραβόξυλο» (1940), «Ο εαυτούλης μου» (1941), «Οι ελαφρόμυαλοι» (1942), «Μαντάμ Σουσού» (1942), «Σκίτσα της εποχής» (1944), «Φον Δημητράκης» (1947), «Η ζωή είναι ωραία» (1952), «Ζητείται ψεύτης» (1953), «Μικροί Φαρισαίοι» (1954), «Ο φαύλος κύκλος» (1954), «Ένας βλάκας και μισός» (1956), «Προς θεού μεταξύ μας» (1957), «Φωνάζει ο κλέφτης» (1958), «Εταιρία θαυμάτων» (1959), «Η Μαίρη τα λει όλα» (1960), «Εξοχικόν κέντρον ο Έρως» (1960), «Εμπρός να γδυθούμε» (1962), «Χαρτοπαίχτρα» (1963), «Ξύπνα Βασίλη» (1965), «Ο αχόρταγος» (1966), «Ο κουτσομπόλης» (1968), «Προίκα μου αγαπημένη» (1968), «Οι ατίθασοι» (1970), «Ο αφελής» (1973), «Το ανθρωπάκι» (1974).

Ο Δημήτρης Ψαθάς εξέδωσε επίσης και ένα ιστορικό χρονικό 500 σελίδων, συγκλονιστικό ντοκουμέντο από τη ζωή, τους διωγμούς και την

αντίσταση του ελληνισμού της ιδιαίτερας πατρίδας του, με τίτλο «Γη του Πόντου» (1966).

Πέθανε στις 13 Νοεμβρίου του 1979.

Η *Τραπεζούντα* από το Αρχείο της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών.

Εργογραφία

1. Ψαθάς, Δημήτρης. Η Θέμις έχει κέφια. Αθήνα: Ψαθά, 1937.
2. Ψαθάς, Δημήτρης. Η Θέμις έχει νεύρα. Αθήνα: Ψαθά, 1938.

Τα βιβλία «Η Θέμις έχει κέφια» και «Η Θέμις έχει νεύρα» είναι γραμμένα από το Δημήτρη Ψαθά την περίοδο του 1935 οπότε και προκάλεσαν μεγάλη αίσθηση στους λογοτεχνικούς κύκλους γιατί εισήγαγαν ένα καινούριο τρόπο γραφής στη μέχρι τότε στεγνή, πληκτική και σοβαροφανή παρουσίαση του δικαστικού ρεπορτάζ. Τα βιβλία αυτά χαρακτηρίζονται από πηγαίο χιούμορ που δεν αφήνουν κάθε αναγνώστη αμέτοχο. Είναι δύο βιβλία ευθυμογραφημάτων που έχουν ως θέματα καθημερινές, τρέχουσες ιστορίες των δικαστηρίων. Έχουν πραγματικό

χιούμορ και λεπτότατη παρατήρηση. Ο πυρήνας του μύθου των ιστοριών είναι πάντα ενδιαφέρον και κατορθώνει να δίνει την εντύπωση ολοκληρωμένου κομματιού ζωής.

Η Θέμις έχει νεύρα

Πολιτισμένοι

Ο ένας είχε βουτήξει τα μούτρα του αλλουνού, και ενώ ο άλλος κατέβαλλε ευγενείς προσπάθειες να του φάει την μύτη, ο πρώτος του έσφιγγε το λαρύγγι να τον πνίξει. Πάταγος φοβερός από γροθιές, κλωτσιές και καρπαζιές δονούσε την ατμόσφαιρα. Τραπέζια ανετρέποντο, καρέκλες πετούσαν στον αέρα, ποτήρια και σταχτοθήκες εκσφενδονιζόντουσαν και γενικά είχε δημιουργηθεί μια κατάσταση που ένας ψύχραιμος παρατηρητής δεν θα μπορούσε να την χαρακτηρίσει σαν απολύτως πολιτισμένη.

Στις περιστάσεις αυτές τις κρίσιμες και συνταρακτικές επεμβαίνουν, όπως γνωρίζετε, άνευ ιδιαίτερης προσκλήσεως, οι αστυνομικοί. Έσπευσαν λοιπόν κι εδώ και φρόντισαν να χωρίσουν τους συμπλακέντας που, όπως είχαν αρπαχτή, αποτελούσαν οι δυο τους έναν έμψυχο γόρδιο δεσμό! Τους ξεχώρισαν, τέλος πάντων, και ασθμαίνοντας, τραγικά αξιοθρήνητους, κάθιδρους και αιμοστάζοντας, μαδημένους και καταμωλωπισμένους τους ωδήγησαν εν πομπή και παρατάξει στο Τμήμα και εκείθεν στο αυτόφωρο.

3. Ψαθάς, Δημήτρης. Μαντάμ Σουσου. Αθήνα: [χ.ε.], 1942.

Το μυθιστόρημα «Μαντάμ Σουσου» του Δημήτρη Ψαθά αναφέρεται σε μία ονειροπαρμένη γυναίκα της Σουσου που ήθελε να ζει μέσα στα πλούτη προβαίνοντας σε πολλές γραφικότητες. Ο σύζυγός της, ο Παναγιωτάκης, τον οποίο υποβίβαζε συνεχώς ήταν το εντελώς αντίθετο από αυτήν. Ήταν άνθρωπος μεροκαματιάρης, βιοπαλαιστής και με διαφορετική θεώρηση της ζωής.

Στο μυθιστόρημα η Μαντάμ Σουσου κληρονομεί μια αμύθητη περιουσία και εγκαταλείπει τον σύζυγό της για να εγκατασταθεί στο Κολωνάκι. Η αντίστροφη μέτρηση έχει αρχίσει. Διάφοροι επιτήδριοι άνθρωποι την αποπροσανατολίζουν, χάνει τα πλούτη της και επιστρέφει στη φτώχεια και τη ζεστή αγκαλιά του συζύγου της, του Παναγιωτάκη.

Μαντάμ Σουσου

Μεγαλεία και αθλιότητες

Σουλούπι ιδιόρρυθμο. Ύφος επιβλητικό. Μύτη λίγο στριφτή – προς τα πάνω. Πόζα. Καπελάκι στην κορφή του κεφαλιού μ' ένα κόκκινο φτερό που τινάζεται στα ύψη σαν πρόκληση στο σύμπαν. Ψηλή, ξερακιανή. Γυναίκα ή φαινόμενο; Κεφάλι προς τα πίσω. Το πηγούνι της ψηλά, η μύτη της ψηλότερα, το μάτι της στο χάος. Οποιος στέκεται μπροστά της νιώθει τον εαυτό του μύρμηγκα. Το βλέμμα της μόλις και καταδέχεται να εγγίσει τα ορατά πράγματα του ταπεινού μας κόσμου κι όταν το κάνει παίρνει τόνους συγκατάβασης. Το βάνιμο της θαύμα. Στα μάγουλά της δυο κόκκινες σφραγίδες, στα χείλια της μια καλλιτεχνική περισπωμένη που ζωγραφίστηκε περίτεχνα έξω από τις φυσικές γραμμές τους. Το

φρύδι ξυρισμένο και περασμένο προσεχτικά με μολύβι φάμπερ ή με κάρβουνο.

Φτωχιά; Πρέπει να την προσέξεις από πολύ κοντά για να το δεις. Το ύφος της που βγαίνει από μια ψυχή δυναμική σκορπάει και διώχνει την εντύπωση της φτώχειας – ένα κορμί τεζαρισμένο διαρκώς μαχητικά κατά της ίδιας της φτώχειας, λες, που αγωνίζεται κάθε στιγμή να τη νικήσει και το καταφέρνει θριαμβευτικά. Κρατάει στο χέρι της ένα ζευγάρι σκουριασμένα φασαμέν, σηκώνει το χέρι με αργό ρυθμό, σηκώνει τα φρύδια με αργότερο, πηγαίνει πιο πίσω το κεφάλι και κοιτάζει απ’ τα δυσθεώρητα εκείνα ύψη μιας ακλόνητης αυτοπεποίθησης τα φτωχά πλάσματα του Θεού που συμβαίνει να κυκλοφορούν ολόγυρά της. Κοκέτα. Φοράει ένα ταγεράκι κολλητό. Καρό η ζακέτα που έφαγε την πρώτη ζωηρότητά της η μπουγάδα και έχουν μείνει μόνο ίχνη από σταυρωτές γραμμές, ξεθωριασμένες. Μια άσπρη μπλούζα βγαίνει από τα πέτα της κι απλώνει το χιονάτο γιακαδάκι γύρω – τριγύρω στον λιγνό λαιμό. Οι μάχες της βελόνας με το χρόνο είναι σημειωμένες ως κι επάνω στις άκρες του γιακά σε καρικόματα πυκνά. Η φούστα της κοντή, σταματάει ως τα γόνατα κι αφήνει φιλόπρωπα δυο γάμπες λιπόσαρκες στη δημόσια θέα – αισθητικό κτήμα της ανθρωπότητας. Οι κάλτσες της τεζαρισμένες στη διαπασών, μανταρισμένες με πνεύμα υπομονής και νοικοκυροσύνης. Κάποιος πόντος, ωστόσο ατίθασος, επαναστάτης, ξεφεύγει από τη φτέρνα ύπουλα και τραβάει απειλητικός προς τα πάνω.

4. Ψαθάς, Δημήτρης. Αντίσταση. Αθήνα: Ψαθά, 1945.

Το βιβλίο «Αντίσταση» του Δημήτρη Ψαθά είναι ένα χρονογράφημα για την περίοδο της κατοχής από το 1940 έως το 1944. Καλύπτει μία περίοδο από την στιγμή που μπήκαν τα κατοχικά στρατεύματα στην Αθήνα μέχρι που οι Ναζιστές εγκατέλειψαν την Αθήνα. Ο συγγραφέας

γράφει με κάθε λεπτομέρεια για τους αντάρτες, τους ελασίτες και τους εαμίτες, για τους ταγματασφαλίτες, για τους γερμανούς στρατιώτες, τις μάχες των απλών ανθρώπων και τις ομαδικές εκτελέσεις. Γενικά αναφέρεται στην αντίσταση που έδειξαν οι Έλληνες απέναντι στους ξένους κατακτητές για να αποκτήσουν ξανά την ελευθερία τους. Επίσης ο αναγνώστης θα μάθει και για τα ιστορικά γεγονότα που έπαιξαν ρόλο εκείνη την εποχή όπως για το Μπενίτο Μουσολίνι αλλά και τους Αγγλοαμερικάνους που κατευθύνονταν προς το Βερολίνο.

5. Ψαθάς, Δημήτρης. Το χιούμορ μιας εποχής. Αθήνα: Μαρή, 1946.

Στο βιβλίο «Το χιούμορ μιας εποχής» ο Δημήτρης Ψαθάς σατιρίζει τους τύπους ανθρώπων όπως τον κρυπτοφάγο, τον αγαθό, τον άρπαγα, την σούπερ-μαγείρισσα, τον ποετάστρο, τον κριτικό και άλλους χαρακτήρες. Στη συνέχεια περιγράφει με το δικό του χιουμοριστικό τρόπο γεγονότα από τα Δεκεμβριανά και σε ένα τρίτο μέρος για τα Μεταδεκεμβριανά. Όλα τα γεγονότα εκτυλίσσονται στην Αθήνα και στις περιοχές αυτής. Η χρονική περίοδος που έλαβαν χώρα αυτά τα γεγονότα ήταν την περίοδο της κατοχής από το 1940-1944.

6. Ψαθάς, Δημήτρης. Φον Δημητράκης. Αθήνα: Ψαθά, 1947.

Το έργο του Δημήτρη Ψαθά «Φον Δημητράκης» είναι μια πολιτική κωμική σάτιρα. Το θέμα του έργου είναι το πάθος για την εξουσία που θρέφει ο Δημήτρης Χαρίτος και που τον οδηγεί στην υπουργική καρέκλα τον καιρό της Γερμανικής κατοχής, όταν τα πιο κοντινά του πρόσωπα οργανώνονται στην αντίσταση. Αυτά είναι οι συγγενείς του όπως η κόρη του κυρίως. Ο Ψαθάς κατασκευάζοντας με μαστοριά μια κωμωδία αποκαλύπτει την ιδεολογία που παράγει ανθρώπους σαν τον Φον

Δημητράκη. Όλοι οι χαρακτήρες, οι καιροσκόποι, οι φοβητσιάρηδες, οι ριψοκίνδunami, οι ευθείς, είναι αδρά σκίτσαρισμένοι, ενώ κωμικές καταστάσεις παράγουν αβίαστα γέλιο που αφήνει όμως μια πικρή γεύση.

Φον Δημητράκης

Δημήτρης (Κορδώνεται) Αυτό δa έλειπε! Μόλις με πήγαν στην Κομμαντατούρ, θέλαν να μου πάρουν τον αέρα. Να με τρομοκρατήσουν. Εμένα τώρα! «Ο γιος σου πάει αντάρτης», μου λέει ένας ψηλός, «το αρνείσθε;» «Όχι, κύριε, του λέω, δεν το αρνούμαι. Ο γιος μου πάει αντάρτης». Κόκκαλο!

ΙΟΥΛΙΑ Τους τα' πατε έτσι;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Τσά – τσακ!

ΙΟΥΛΙΑ Άχ, τι ωραία! Τι θάρρος! Δεν τα χάσατε, κ. Χαρίτο;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Εγώ να τα χάσω;

ΜΑΡΙΑ Να δείτε παρακάτω!

ΙΟΥΛΙΑ Λοιπόν; Λοιπόν; Λοιπόν;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Παγώσανε. Με κοιτάει ένας κοντός. Μου λέει: «Ξέρετε, κύριε, ότι αυτό που λέτε μπορεί να σας στοιχίσει τη ζωή σας;» Του απαντάω αμέσως: «Η ζωή μου, κύριε, είναι το λιγότερο που με απασχολεί στον κόσμο».

ΙΟΥΛΙΑ Τους τα' πατε έτσι;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Τσάκ – τσακ!

ΙΟΥΛΙΑ Άχ, τσακ – τσακ! Τι ωραία! Μπράβο, κ. Χαρίτο.

ΜΑΡΙΑ Σ' αυτά έχει θάρρος ο Δημήτρης.

ΙΟΥΛΙΑ Εκείνος ο άντρας μου τρέμει. Όταν βλέπει Γερμανό, πανιάζει, του κόβεται η χολή του. Χτες το μεσημέρι, λοιπόν...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Σταθείτε ντέ, να δείτε...

ΙΟΥΛΙΑ Άχ, παρντόν, σας διέκοψα, για πέστε...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Μου λέει ο ψηλός: «Αγνοείτε, κύριε, ότι η Ελλάδα βρίσκεται υπό την κατοχή των γερμανικών στρατευμάτων;» «Όχι, του απαντώ, δεν το αγνοώ. Είμαι Έλληνας πολιτικός και έχω θέση τη ζωή μου στην υπηρεσία της Πατρίδας μου. Περισσότερο από κάθε άλλον Έλληνα πολίτη, είμαι εις θέση να γνωρίζω ποιες τραγικές συνέπειες έχει για τη χώρα μου η ήττα της».

ΙΟΥΛΙΑ Άχ, μπράβο, μπράβο, κ. Χαρίτο...

ΜΑΡΙΑ Τους μίλησε καλά...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Μου λέει ο κοντός: «Αφού το γνωρίζεται αυτό, ότι είσθε ηττημένοι, γιατί δεν κατατάθετε τα όπλα και συνεχίζετε τον ανταρτοπόλεμο;» Του απαντώ αμέσως: «Διότι η τιμή της πατρίδας μας επιβάλλει την υποχρέωση να συνεχίσουμε τον αγώνα για την ανεξαρτησία της φυλής μας».

ΙΟΥΛΙΑ Το είπατε αυτό;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Τσακ – τσακ!

ΙΟΥΛΙΑ Άχ, τσακ – τσακ! Τι ωραίο πράγμα να έχει ένας άντρας τόσο θάρρος. Εκείνος ο Αντώνης μου είναι φρίκη. Χτες το μεσημέρι λοιπόν...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Σταθείτε ντε, να δείτε...

ΙΟΥΛΙΑ Άχ, παρντον, σας διέκοψα, για πέστε...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Μου λέει ο ψηλός: «Ωστε εγκρίνετε την πράξη του γιου σας που σήκωσε τα όπλα εναντίον της Γερμανίας;» Του απαντώ αμέσως: «Ο γιος μου είναι στρατιώτης της Ελλάδας και υπάκουσε στη φωνή της πατρίδας του. Όσον αφορά εμένα τον πατέρα του, ως πολιτικός και ως πολίτης όχι μόνο χειροκροτώ το γιο μου, αλλά σας λέγω ότι αν δεν ήμουν ηλικιωμένος Θ' ανέβαινα μαζί του στο βουνό».

7. Ψαθάς, Δημήτρης. Κάτω από τους ουρανοξύστες. Αθήνα: Λιβάνη, 1950.

Το βιβλίο «Κάτω από τους ουρανοξύστες» του Δημήτρη Ψαθά γράφτηκε περίπου το 1950 όταν ο συγγραφέας πήγε με μία θεατρική ομάδα στην Νέα Υόρκη για να παρουσιάσουν ένα θεατρικό του έργο. Οι εμπειρίες του ήταν πολλές από την χώρα αυτή. Με κάθε λεπτομέρεια γράφει για τα κτίρια, τα μουσεία, τα μαγαζιά, τα εστιατόρια, τα γραφεία, τα σπίτια των Ελλήνων, τις συνήθειες των ανθρώπων, τα αξιοθέατα, το χρηματιστήριο, τους δρόμους της μεγάλης αυτής πόλης και τους χώρους διασκέδασης. Επίσης κάποια κείμενα αναφέρονται και στο Σικάγο και αλλού.

Σκοπός του συγγραφέα ήταν να παρουσιάσει στο κοινό του τις εντυπώσεις του από τη Νέα Υόρκη και το Σικάγο.

8. Ψαθάς, Δημήτρης. Στη χώρα των Μυλόρδων. Αθήνα: Ψαθά, 1951.

Την περίοδο του 1950 ο Δημήτρης Ψαθάς με μία ομάδα δημοσιογράφων ταξίδεψε για το Λονδίνο της Αγγλίας. Εκεί γνώρισαν από κοντά τον αγγλικό τρόπο ζωής. Επισκέφθηκαν πολλά μουσεία και το παλάτι του Μπάκιγχαμ. Ξεναγήθηκαν σε περιοχές με ανθρώπους διαφορετικών τάσεων και από διαφορετικές φυλές και βίωσαν μαζί τους μοναδικές εμπειρίες. Επισκέφθηκαν τα ορυχεία και κατέβηκαν βαθιά μέσα στη γη όπου και συνάντησαν τους υπαλλήλους των ορυχείων. Η ζωή τους ήταν δύσκολη και το επάγγελμα ήταν σκληρό και επικίνδυνο. Ο συγγραφέας γράφει με λεπτομέρεια σε αυτό το βιβλίο και έτσι δίνεται η δυνατότητα στον αναγνώστη μέσα από τις σελίδες του βιβλίου να περιπλανηθεί και αυτός στο Λονδίνο.

9. Ψαθάς, Δημήτρης. Ζητείται ψεύτης. Αθήνα: Ψαθά, 1953.

Το έργο «Ζητείτε ψεύτης» του Δημήτρη Ψαθά είναι ένα θεατρικό έργο το οποίο γράφτηκε το 1953. Με το έργο αυτό ο Δημήτρης Ψαθάς σατιρίζει τα πολιτικά προβλήματα της χώρας. Κεντρικός ήρωας του έργου είναι ο Θεόδωρος Πάρλας ο οποίος προσλαμβάνεται από τον βουλευτή Θεόφιλο Φερέκη για να φέρει σε πέρας τις υποσχέσεις που δίνει ο Φερέκης στους ψηφοφόρους του. Ο Θεόδωρος Πάρλας σκαρφίζεται διάφορα ψέματα για να καθυσχύσει τους ψηφοφόρους και να τους κρατά στο χέρι.

10. Ψαθάς, Δημήτρης. Εταιρεία Θαυμάτων. Αθήνα: Μαρή, 1959.

Η «Εταιρεία θαυμάτων» είναι ένα από τα θεατρικά έργα του Δημήτρη Ψαθά. Είναι στο είδος του ένα έργο αληθινής ποιότητας που έχει ότι θεωρείται απαραίτητο για την κωμωδία: συνδετική απλοποίηση του κωμικού. Το έργο προκάλεσε το γέλιο και τη χαρά στους θεατές. Όλα εκτυλίσσονται σε ένα χωριό όπου ένας απατεώνας μαζί με την ομάδα του προσπαθούν να πάρουν το χωράφι ενός νέου που είναι θρησκόληπτος και ορφανός. Θα προσπαθήσουν με πολλούς τρόπους να πάρουν το χωράφι εκμεταλλευόμενοι και την πίστη των ανθρώπων στο θεό. Δεν θα τα καταφέρουν όμως γιατί η πλεκτάνη τους θα γίνει γνωστή στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής. Στη συνέχεια οι αστυνομικοί έστησαν ένα σχέδιο με μια μητέρα και την κόρη της για να πιάσουν τους απατεώνες.

11. Ψαθάς, Δημήτρης. Εξοχικόν κέντρον ο Έρωσ. Αθήνα: [χ.ε.], 1960.

Η κωμωδία ηθών του Δημήτρη Ψαθά «Εξοχικόν κέντρον ο Έρωσ» πραγματεύεται το θέμα του γάμου και διακρίνεται για τη γρήγορη πλοκή και τις ανατροπές της. Τα γεγονότα λαμβάνουν χώρα σε μια περιοχή της Αθήνας. Η εποχή είναι σύγχρονη και τα πρόσωπα που παίζουν είναι ο

Αλέκος με την αδελφή του Άννα. Ο Αλέκος αγαπά την Βούλα την οποία κρύβει από τους γονείς του. Η Άννα αγαπά τον Αντώνη έναν απατεώνα τον οποίο κρύβει και αυτή από τους γονείς της. Τα δύο αδέλφια, ο Αλέκος και η Άννα, κρύβονται από τον πατέρα τους ο οποίος πιστεύει ότι η γυναίκα πρέπει να κρατά την αξιοπρέπεια της και την αγνότητα της μέχρι να παντρευτεί και ο γιός θα πρέπει να παντρευτεί την κοπέλα που θα του υποδείξει ο πατέρας. Ο κύριος Θόδωρος θα πρέπει να συμβιβαστεί με τις επιλογές των παιδιών τα οποία θα κάνουν τα πάντα για να τον πείσουν για τις επιλογές τους.

12. Ψαθάς, Δημήτρης. Παρ'ολίγον να γελάσουμε. Αθήνα: Μαρή, 1960.

Το βιβλίο «Παρ'ολίγον να γελάσουμε» του Δημήτρη Ψαθά αποτελείται από μικρές ευχάριστες και χιουμοριστικές ιστορίες. Οι περισσότερες ιστορίες αναφέρονται σε περιπτώσεις της καθημερινής ζωής. Οι ιστορίες αυτές έχουν σχέση με τη ζωή του συγγραφέα. Κατά καιρούς τα γεγονότα που είδε και άκουσε ο Ψαθάς αλλά και οι εμπειρίες από την καθημερινή του ζωή τον παρακίνησαν να γράψει αυτό το βιβλίο όπως και άλλα βιβλία. Το συγκεκριμένο βιβλίο αποτελείται από 191 σελίδες γεμάτες με χιουμοριστικά διηγήματα. Ο τόπος που λαμβάνουν χώρα τα γεγονότα είναι η Αθήνα.

Παρ' ολίγον να γελάσουμε

Ο ατζαμής οδηγός

Μόνον όταν έβαλε μπρός ο Λεωνίδας και τον είδα πώς οδηγούσε κατάλαβα ότι ήταν λιγάκι επιπόλαιο εκ μέρους μου να δεχτώ τόσο πρόθυμα την πρόσκληση του.

- Έμπα να σου κάνω μια βόλτα, μου είχε πει. Δεν έχω δουλειά. Βγήκα τσάρκα.

Τον είχα δει σταματημένο στην οδό Σταδίου και τον χαιρέτησα απορημένος:

-Καλορίζικο!

- Ευχαριστώ.

- Το απόκτησες επί τέλους, αλιτήριε. Μπράβο! Μια χαρούλα είσαι στο τιμόνι. Σαν χαλκομανία.

Χαμογέλασε και χαμογέλασα, αλλά σε λίγο είμαστε και οι δύο σοβαροί, σαν αρεοπαγίτες – καθένας με τον τρόπο του. Εκείνος, δηλαδή, είχε πάρει μίαν έκφραση τόσο τραγική, σα να κυβερνούσε σκάφος μέσα σε ναρκοπέδιο ακαθάριστο. Τα χέρια του χουφτιάζουν το τιμόνι. Ο λαιμός του τεντωμένος, τα μάτια καρφωμένα μπρός, τα χείλια του σφιγμένα, και η καρδιά του χτυπούσε δυνατά – τόσο που μου φαινότανε πως άκουγα τους χτύπους της. Καμιά φορά γύριζε το κεφάλι τρομαγμένος, έβλεπε ένα καμiónι και ήταν φανερό ότι δοκίμαζε βαθειά συγκίνηση. Φρενάριζε απότομα, ξεκινούσε ακόμα πιο απότομα και το αυτοκίνητο τινάζοταν σαν άλογο τζαναμπέτικο που είχε αναβάτη ατζαμή. Ανησύχησα.

12. Ψαθάς, Δημήτρης. Στο καρφί και στο πέταλο. Αθήνα: Μαρή, 1960.

Το βιβλίο «Στο καρφί και στο πέταλο» του Δημήτρη Ψαθά αποτελεί μια συλλογή χρονογραφημάτων που έχουν δημοσιευτεί κατά την περίοδο 1956-1958 με κάποια ελευθερία μόνο στη χρονολογική τους τοποθέτηση. Κάποια γεγονότα έχουν λάβει χώρα στην Κύπρο που αγωνιζόταν για την ελευθερία της από τους Άγγλους κατακτητές. Αλλά γεγονότα έχουν λάβει χώρα στην Αθήνα την μεταπολεμική περίοδο όπου οι αλλαγές του βιοτικού επιπέδου γίνονται αισθητές μέσα στην πόλη αλλά και στους κατοίκους. Ο συγγραφέας των σημειωμάτων νόμισε ότι είχε χρέος να

παρακολουθεί από την στήλη του στα «Νέα» την ζωή εγγύτερα και να ασκεί την κριτική του στους διάφορους τομείς. Υπογραμμίζοντας τα στραβά και τα ανάποδα και όλες τις ανωμαλίες που μας κληροδότησε ο πόλεμος, ο συγγραφέας προσπάθησε να δείξει με τον τρόπο του ότι βροντά στων κουφών την πόρτα.

Στο καρφί και στο πέταλο

Περι βλάβης ώτων

Οι άνθρωποι, ως γνωστόν, μεταξύ των πολλών και διαφόρων οργάνων τους έχουν και τα ώτα. Τα ώτα είναι από τα χρησιμότερα όργανα του ανθρώπου διότι με αυτά ακούομεν τον πλησίον μας και επικοινωνούμε με τις σκέψεις του και τις ιδέες του. Άλλοι άνθρωποι έχουν πολύ ευαίσθητα ώτα, άλλοι έχουν λιγότερο ευαίσθητα, άλλοι μικρότερα και άλλοι μεγαλύτερα. Τα ώτα αποτελούν επιπλέον και ένα στόλισμα της ανθρώπινης κεφαλής εξ ου και πολλοί τα έχουν για στολίδι – όταν, δηλαδή, τους μιλάς, βάζουν τα λεγόμενα σου από το ένα το αυτί και τα βγάζουν από το άλλο. Αυτό συνήθως συμβαίνει όταν τα λεγόμενα σου έρχονται σε αντίφαση με τα συμφέροντα του διαθέτοντος τα τοιαύτα ωραία ώτα.

13. Ψαθάς, Δημήτρης. Ξύπνα Βασίλη. Αθήνα: Ψαθά, 1965.

Ο Βασίλης και ο Μάνος εργάζονται ως υπάλληλοι σε ένα εκδοτικό οίκο. Ο Βασίλης είναι φανατικός δεξιός και ο Μάνος είναι φανατικός αριστερός. Οι δυο τους τσακώνονται διαρκώς για τις ιδεολογίες τους. Μια μέρα από το χωριό του Βασίλη καταφθάνουν η μητέρα του η κυρία Αντιγόνη και η αδελφή του Ντίνα. Η αδελφή του είναι μια πολλή

μοντέρνα κοπέλα και αριστερής ιδεολογίας γνωρίζεται με τον Μάνο και αποφασίζουν να παντρευτούν. Όταν το αναγγέλλουν στο Βασίλη ο ίδιος δεν το δέχεται και θα αρχίσουν να συμβαίνουν περίεργα πράγματα.

14. Ψαθάς, Δημήτρης. Ο Αχόρταγος. Αθήνα: Ψαθά, 1966.

Το θεατρικό έργο «Ο Αχόρταγος» του Δημήτρη Ψαθά αναφέρετε στη σύγχρονη εποχή και έλαβε χώρα στην Αθήνα. Ο αχόρταγος του έργου ήταν ο Χρήστος ο οποίος είχε φτάσει σε τέτοια κατάσταση όπου το μόνο που είχε απόλυτη ανάγκη ήταν το φαγητό. Απελπισμένος και θέλοντας να αυτοκτονήσει μια μέρα έπεσε μπροστά σε ένα αυτοκίνητο που το οδηγούσε η πλούσια δεσποινίδα, Ντίνα Καπάνταη. Η Ντίνα θέλοντας να αποζημιώσει το Χρήστο του έδωσε την διεύθυνση του πατέρα της του κυρίου Καπάνταη ο οποίος είχε εργοστάσιο. Εκεί ο Χρήστος γνωρίστηκε με τον πατέρα της ο οποίος τον προσέλαβε για υπάλληλο του. Στη συνέχεια ο Χρήστος ερωτεύτηκε και παντρεύτηκε την Ντίνα. Όμως ο αχόρταγος δεν ικανοποιείται ποτέ. Ο Χρήστος θέλησε να πάρει και το εργοστάσιο στα χέρια του.

Ο Δημήτρης Ψαθάς με το έργο του αυτό θέλησε να δείξει ότι ο αχόρταγος άνθρωπος δεν μένει με τίποτα ευχαριστημένος και πάντα ζητάει όλο και περισσότερα.

15. Ψαθάς, Δημήτρης. Γη του Πόντου. Αθήνα: Φυτράκης, 1966.

Το έργο «Γη του Πόντου» του Δημήτρη Ψαθά είναι ένα ιστορικό χρονικό 500 σελίδων. Γράφτηκε το 1966. Το βιβλίο αυτό αναφέρεται στην χρονική περίοδο από το 1914 έως το 1922. Σε αυτή την περίοδο εκτυλίχθηκε η τελευταία φάση της τραγωδίας και το ξερίζωμα του ελληνισμού του Πόντου. Το βιβλίο αποτελείται από γεγονότα όπως

ξετυλίχθηκαν όχι μονάχα μέσα στην πόλη της Τραπεζούντας, αλλά και σε ολόκληρο τον Πόντο, όπου άλλωστε παίχτηκε το μεγαλύτερο μέρος της τραγωδίας εκείνων των καιρών, με τους κατατρεγμούς και με την ματωμένη αντίσταση των Ποντίων.

Στον ίσκιο των αιώνων

Πέρα εκεί στα βάθη του χώρου – έξω και μακριά από την Τραπεζούντα – απλώνεται η καρπερή γη του Πόντου με τα πανύψηλα βουνά, που οι ανεμοδαρμένες τους κορφές χάνονται στην καταχνιά. Ολόρθα, κακοτράχαλα, κατσούφικα τινάζονται στα ύψη – λες και είναι ο θυμός της γης – κι' όταν αγριεύει ο ουρανός και τα χτυπά μ' αστροπελέκια, ουρλιάζουν και φοβερίζουν. Κι' όταν ο καλοσυνάτος ήλιος βγαίνει και τα χαϊδολογά, χαμογελάνε.

Έρχεται ο χειμώνας και τα κουκουλώνει στο χιόνι, έρχεται η άνοιξη και τα ξεκουκουλώνει και τότε κατακυλάνε τα νερά τους, βογκάνε τα φαράγγια, φουσκώνουν τα ποτάμια. Ολόφρεσκο πυκνό το έλατο τους σκαρφαλώνει μέχρι τις απάτητες κορφές τους και κάτω στα ριζά τους, δάση ατέλειωτα, οι γέρικες βελανιδιές και τα δροσόχαρα πλατάνια, πίνουν τα κρυσταλλένια τα νερά που μουρμουράνε στις ρεματιές το καλοκαίρι.

Είναι τα αγαπημένα άγρια βουνά του Πόντου – τα ραχία – που η ντόπια μούσα τα τραγούδησε και στάθηκε αγνάντια τους με έκσταση για να υψώσει τον χαιρετισμό της :

Να σαν εσάς ψηλά ραχία, καμμιάν κι γεράτεν

διαβαίνει χρόνια και καιροί, πάντα χλωροφοράτε

Δηλαδή:

Χαρά σ' εσάς ψηλά βουνά, ποτέ σας δεν γερνάτε

Διαβαίνουν χρόνια και καιροί, πάντα χλωροφοράτε

Σκαρφαλωμένα στις αετοράχες τους τα μοναστήρια κι' οι Αηλιάδες,
δείχνουν σαν νάναι οι πατημασιές ελληνικών αιώνων που πέρασαν από
κει κι' άφησαν τα σημάδια τους για τους ερχόμενους, να ξέρουν: Εδώ
ήταν και είναι ρωμιοσύνη.

16. Ψαθάς, Δημήτρης. Σε ήχο πλάγιο. Αθήνα: Αλκαίος, [χ.χ.].

Το βιβλίο «Σε ήχο πλάγιο» του Δημήτρη Ψαθά περιλαμβάνει 100 περίπου χρονογραφήματα καθώς και αυστηρά επιλεγμένα από την τεράστια χρονογραφική παραγωγή του συγγραφέα. Τα κείμενα παύουν να είναι τυπικά χρονογραφήματα, γιατί το κάθε ένα από αυτά αποτελεί

και μια αυθεντική και σπαρταριστή εικόνα από την κοινωνική, την πολιτική και την πνευματική ζωή της Ελλάδας.

Το βιβλίο «Σε ήχο πλάγιο» είναι μια σάτιρα όπου τα κείμενα αναφέρονται στην περίοδο από τις 21 Απριλίου 1967 και μετά. Σκοπός του έργου είναι να σατιρίσει τα γεγονότα που εκτυλίχθηκαν εκείνη την περίοδο.

Σε ήχο πλάγιο

Εκείνος ο Απρίλης

Πέντε χρόνια συμπληρώθηκαν – χρυσές σελίδες, μας λένε τα άφθονα τοιχοκολλήματα στους τοίχους ... Χρυσές σελίδες για τους μεν, αλλά όχι και τόσο τερπνές για άλλους, όλους εκείνους, εννοώ, που την «ιστορικήν 21 Απριλίου» βαφτίστηκαν, συλλήβδην και αθρόως, «φauλοκράτες», «διεφθαρμένοι», «υπονομευτές της ασφαλείας της πατρίδος», «στοιχεία επικίνδυνα» και τα τοιαύτα ...

Η μέρα αυτή, λοιπόν – και οι άλλες που ακολούθησαν – φέρνουν μερικές αναμνήσεις και σε μένα ... που έτυχε να συμπεριληφθώ, τιμητικά και απροσδόκητα, στον κατάλογο των επιφανών «φauλοκρατών», επί κεφαλής της οποίας βρισκόταν ο Γεώργιος Παπανδρέου! Ας μη νομισθεί, προς θεού, ότι υπάρχει τίποτα το ηρωικό σε αυτή τη σύλληψη – που ίσως

είχε γίνει και από κεκτημένη ταχύτητα – πολύ περισσότερο γιατί έμεινα λιγιστές μέρες μόνο «κρατούμενος», υπό συνθήκες, μάλιστα, ειδικές, που δεν έχουν καμία σχέση με τα όσα ακούστηκαν για άλλους συλληφθέντες – τόσο και τόσο πλήθος.

Αν αποφάσισα, επομένως, να θυμηθώ ολίγα τινά των ημερών εκείνων είναι απλώς και μόνο για την ιστορία – ή μάλλον για το περιθώριο της ιστορίας – αφού ήταν μια από τις λίγες, που έτυχε να βρεθώ επί τόσες ώρες συντροφιά με τον Γεώργιο Παπανδρέου και τον έζησα από κοντά, υπό τις ειδικές, μάλιστα, εκείνες συνθήκες, που τόσο η συμπεριφορά του, όσο και τα λόγια του παρουσιάζουν, ίσως, κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους ιστορικούς ή τους ... κουτσομπόληδες της ιστορίας.

Αδελφότητα Κρωμαναίων Καλαμαριάς

Ιδρύθηκε το 1869 στην Τραπεζούντα του Πόντου και στην συνέχεια μετά τον ξεριζωμό επανιδρύθηκε στην προσφυγομάνα Καλαμαριά το 1964, όπου έκτοτε και μέχρι σήμερα αναπτύσει πολυσχιδή, πολιτιστική και κοινωνική δραστηριότητα, για την ενίσχυση της προσπάθειας όλων των Ποντίων, που αποβλέπει στο να μείνει ανεξίτηλη στη μνήμη η ιστορία, η παράδοση και η λαογραφία του Πόντου στο πέρασμα των αιώνων.

Βασικός σκοπός τους είναι η διατήρηση των ηθών και εθίμων του Πόντου και για την υλοποίηση του σκοπού αυτού έχουν προβεί στη συγκέντρωση Λαογραφικού και Ιστορικού Υλικού της αλησμόνητης πατρίδας. Συγκεκριμένα στη Βιβλιοθήκη υπάρχει πλούσια και αξιόλογη συλλογή βιβλίων, εθνικά κειμήλια των μελλοθάνατων Ελλήνων στην Αμάσεια, διάφορα βιβλία των χρονολογιών του 1880. Εκτός όμως των εθνικών κειμηλίων υπάρχουν και χιλιάδες άλλα βιβλία, που έχουν αξία για τους μελετητές και τους ερευνητές.

Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού Δήμου Καλαμαριάς

Ιδρύθηκε το 1994 με στόχο τη συγκέντρωση, καταγραφή και μελέτη του σχετικού ιστορικού υλικού.

Σκοπός του φορέα είναι να συμβάλλει στη διατήρηση της μνήμης και την ανάδειξη της ιστορικής ταυτότητας του προσφυγικού ελληνισμού, στο σύνολο του.

Οι δραστηριότητες του Ιστορικού Αρχείου αφορούν τον ελληνισμό του Πόντου, της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης, αλλά όχι μόνο.

Συμπεράσματα

Η εργασία περιλαμβάνει το έργο επτά συγγραφέων ποντιακής καταγωγής. Οι περισσότεροι γεννήθηκαν στις περιοχές του Πόντου και στη συνέχεια σπούδασαν στις μεγάλες του σχολές αλλά και οπουδήποτε αλλού άκμαζε ο πολιτισμός και η εκπαίδευση εκείνα τα χρόνια. Το έργο όλων των συγγραφέων υπήρξε σημαντικό. Περιλαμβάνει γεγονότα που σημάδεψαν την ιστορία όπως η εισβολή των Ρώσων στον Πόντο, το χρονικό της Μικρασιατικής καταστροφής, τις βιαιοπραγίες των Τούρκων, την γενοκτονία των Ποντίων και των Αρμενίων αλλά και πολιτικά γεγονότα. Επίσης τα βιβλία περιέχουν και στοιχεία από την ζωή της υπαίθρου, τα ήθη και τα έθιμα των Ποντίων, την παράδοση τους, τα τραγούδια τους και τις δυσκολίες που πέρασαν εκεί αλλά και στην Ελλάδα που ήρθαν μετά το 1922.

Το έργο όλων των συγγραφέων διαχέεται από νοσταλγία και πόνο για τις περιουσίες που έχασαν, την εύφορη Γη που εγκατέλειψαν και τους ανθρώπους που σκοτώθηκαν ή πέθαναν από την πείνα και τις κακουχίες. Οι συγγραφείς στα έργα τους χρησιμοποίησαν την καθαρεύουσα και την δημοτική γλώσσα. Όμως και η ποντιακή διάλεκτος χρησιμοποιήθηκε κυρίως από τον Γεώργιο Ζερζελίδη και τον Φίλωνα Κτενίδη.

Η μελέτη των έργων που έγραψαν συγγραφείς ποντιακής καταγωγής πρώτης γενιάς υπήρξε πολλή ωφέλιμη στην προσπάθεια μου να μάθω για τα ήθη και έθιμα, τις παραδόσεις και τον πολιτισμό των Ελλήνων του Πόντου.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Ζερζελίδης, Γεώργιος Ι. Το Καλαντόνερον. Αθήνα: [χ.ε.], 1950.
- Ζερζελίδης, Γεώργιος Ι. Η Σωνίτσα. Αθήνα: [χ.ε.], 1967.
- Ζερζελίδης, Γεώργιος Ι. Το ψωμίν. Αθήνα: Παμποντιακή Ένωση, 1972.
- Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. «Οι Μεγάλοι Κομνηνοί» ήτοι «Η ιστορία της από του 1204-1461 εν Τραπεζούντι αυτοκρατορίας αυτών». Αλεξανδρούπολη: Σακελλαρίδου, 1957.
- Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Ποντιακαί αναμνήσεις. Θεσσαλονίκη: [χ.ε.], 1965.
- Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. «Ο πνευματικό φάρος της επαρχίας Χαλδίας» ήτοι «Η ιστορία του ελληνικού Φροντιστηρίου της Αργυρουπόλεως του Πόντου και εν παραρτήματι η ιστορία του ελληνικού παρθεναγωγείου της Αργυρουπόλεως». Θεσσαλονίκη: [χ.ε.], 1970.
- Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Φ. Οι αρχιμεταλλουργοί του Πόντου και το εθνικόν έργον αυτών μετά παραρτήματος. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2000.
- Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. «Το εαρινόν ρόδον» ήτοι «Ιστορία Βασιλίσης Μαρίας Γκιούλ Μπαχάρ της Λιβεραίας». Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2000.
- Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Ο Κυριακίδης. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2000.
- Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. «Ξυνωρίς» ήτοι «Βιογραφίαι των Αοιδίμων και μεγίστων ευεργετών». Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2000.
- Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Ποντιακά Ιστορικά ανάλεκτα. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2000.

Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. «Τα Φυτίανα» ήτοι «Ιστορία μιας ευάνδρου κόμης εν Χαλδία». Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2000.

Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Δέκα ποντιακά ηθογραφικά διηγήματα. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2001.

Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Ελληνίδες Σουλτάναι. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2001.

Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. «Η ζωή μου» ήτοι «Αυτοβιογραφία του εξ Αργυρουπόλεως του Πόντου Γεώργιου Θ. Κανδηλάπτου Κάνεως». Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2002.

Κανδηλάπτης- Κάνις, Γεώργιος Θ. Το «προσκυνητάριον» ήτοι «Ιστορία των κατά την Χαλδίαν θείων, ιερών και σεβάσμιων μονών». Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.

Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Γεωγραφικόν και Ιστορικόν λεξικόν των χωρίων, κωμοπόλεων και πόλεων Χαλδίας. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2004.

Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. «Τα επίχειρα της κακίας» ή «Το τέλος του Κερασούντιου κακούργου Τοπάλ Οσμάν». Θεσσαλονίκη: Σακελλαρίδου, [χ.χ.].

Κανδηλάπτης-Κάνις, Γεώργιος Θ. Ιστορία της Ιεράς Μονής Παναγίας Γουμερά. Θεσσαλονίκη: Αβραμάντης, [χ.χ.].

Κτενίδης, Φίλων. Ο Ξενιτέας. Αθήνα: Λαμπαδία, 1947.

Κτενίδης, Φίλων. Πατρίδες. Αθήναι: [χ.ε.], 1949.

Κτενίδης, Φίλων. Ο Μάραντον. Θεσσαλονίκη: [χ.ε.], 1952.

Κτενίδης, Φίλων. Η καμπάνα του Πόντου. Θεσσαλονίκη: [χ.ε.], 1955.

Κτενίδης, Φίλων. Ο τελευταίος ο χορός. Θεσσαλονίκη: [χ.ε.], 1955.

Κτενίδης, Φίλων. Η γυναίκα του Πρωτομάστορα. Θεσσαλονίκη: [χ.ε.], 1962.

Λαπαρίδης, Νίκος. Η Ματσούκα του Πόντου. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 1996.

Λαπαρίδης, Νίκος. Τα παρχάρια της Ματσούκας. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 1998.

Λαπαρίδης, Νικόλαος. Ετυμολογικόν Ερμηνευτικόν λεξιλόγιον. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2002.

Λαπαρίδης, Νίκος. Η Ζάβερα της Ματσούκας του Πόντου. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2003.

Παπαδόπουλος, Άνθιμος. Ιστορική Γραμματική της Ποντικής διαλέκτου. Αθήνα: Μυρτίδη, 1955.

Παπαδόπουλος, Άνθιμος. Ιστορικόν Λεξικόν της Ποντικής διαλέκτου. Αθήνα: Μυρτίδη, 1958.

Παπαδόπουλος, Γεώργιος Θ. Ποντιακές προσωπικότητες του 20ου αιώνα. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, 2001.

Παπαδόπουλος, Γεώργιος Θ. «Ο Φίλων Κτενίδης.» Α΄ Συμπόσιο για τη λογοτεχνία των Ποντίων, Θεσσαλονίκη, 19-20 Ιανουαρίου 1991. Θεσσαλονίκη: Ποντιακός Σύλλογος Κιλκισιωτών, 1991. 23-31.

Χρύσανθος Μητροπολίτης Τραπεζούντος. Η Εκκλησία Τραπεζούντος. Αθήνα: Εστία, 1933.

Ψαθάς, Δημήτρης. Η Θέμις έχει κέφια. Αθήνα: Ψαθά, 1937.

Ψαθάς, Δημήτρης. Η Θέμις έχει νεύρα. Αθήνα: Ψαθά, 1938.

Ψαθάς, Δημήτρης. Μαντάμ Σουσου. Αθήνα: [χ.ε.], 1942.

Ψαθάς, Δημήτρης. Αντίσταση. Αθήνα: Ψαθά, 1945.

Ψαθάς, Δημήτρης. Το χιούμορ μιας εποχής. Αθήνα: Μαρή, 1946.

Ψαθάς, Δημήτρης. Φον Δημητράκης. Αθήνα: Ψαθά, 1947.

Ψαθάς, Δημήτρης. Κάτω από τους ουρανοξύστες. Αθήνα: Λιβάνη, 1950.

Ψαθάς, Δημήτρης. Στη χώρα των Μυλόρδων. Αθήνα: Ψαθά, 1951.

Ψαθάς, Δημήτρης. Ζητείται ψεύτης. Αθήνα: Ψαθά, 1953.

Ψαθάς, Δημήτρης. Εταιρεία Θαυμάτων. Αθήνα: Μαρή, 1959.

Ψαθάς, Δημήτρης. Εξοχικόν κέντρον ο Έρωσ. Αθήνα: [χ.ε.], 1960.

Ψαθάς, Δημήτρης. Παρ' ολίγον να γελάσουμε. Αθήνα: Μαρή, 1960.

Ψαθάς, Δημήτρης. Στο καρφί και στο πέταλο. Αθήνα: Μαρή, 1960.

Ψαθάς, Δημήτρης. Ξύπνα Βασίλη. Αθήνα: Ψαθά, 1965.

Ψαθάς, Δημήτρης. Ο Αχόρταγος. Αθήνα: Ψαθά, 1966.

Ψαθάς, Δημήτρης. Γη του Πόντου. Αθήνα: Φυτράκης, 1966.

Ψαθάς, Δημήτρης. Σε ήχο πλάγιο. Αθήνα: Αλκαίος, [χ.χ.].

Ηλεκτρονικές Πηγές

Επιτροπή Ποντιακών Μελετών. Επιτροπή Ποντιακών Μελετών. 7
Απριλίου 2008.

<[http:// www.epm.gr](http://www.epm.gr)>.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ: ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΕΣ
ΤΩΝ ΠΕΖΟΓΡΑΦΩΝ ΠΡΩΤΗΣ ΓΕΝΙΑΣ ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ
ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΑΒΒΑΣ ΜΑΥΡΙΔΗΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΕΙΡΗΝΗ ΜΕΪΤΑΝΙΔΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΕΡΖΕΛΙΔΗΣ (1896 – 1973)

- Γεννήθηκε στη Ζάβερα της Ματσούκας του Πόντου το 1896
- Φοίτησε στο Φροντιστήριο της Τραπεζούντας
- Έγινε δάσκαλος
- Υπήρξε συνεργάτης στο περιοδικό «Αρχείο Πόντου»
- Έργα του: Το καλαντόνερον, Η Σωνίτσα, Το ψωμίν
- Πέθανε το 1973

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗΣ – ΚΑΝΙΣ (1881 – 1971)

- Γεννήθηκε στην Αργυρούπολη του Πόντου το 1881
- Απεφοίτησε από το Φροντιστήριο Αργυρουπόλεως
- Δίδαξε σε σχολεία
- Έγραψε άρθρα στις εφημερίδες «Φάρος της Ανατολής» και «Αργοναύτης» του Βατούμ
- Δημοσίευσε τα βιβλία «Ξυνωρίς» και «Εαρινόν ρόδον»
- Μετέφερε την βιβλιοθήκη «Ο Κυριακίδης» από τον Πόντο στην Ελλάδα
- Πέθανε το 1971 στην Αλεξανδρούπολη

ΦΙΛΩΝ ΚΤΕΝΙΔΗΣ (1889 – 1963)

- **Γεννήθηκε το 1889**
- **Αποφοίτησε αριστούχος από το Φροντιστήριο Τραπεζούντας το 1906**
- **Υπήρξε θεατρικός συγγραφέας, δημοσιογράφος, ιατρός και ιδρυτής του Σωματείου «Παναγία Σουμελά». Επίσης υπήρξε εμπνευστής της ιδέας για ανιστόρηση της Μονής της Παναγίας Σουμελά στον Πόντο**
- **Συνεργάστηκε με την εφημερίδα «Εθνική Δράσις» και το περιοδικό «Επιθεώρισις»**
- **Θεατρικά του έργα είναι: Η γυναίκα του πρωτομάστορα, Ο τελευταίος ο χορός, Ο Μάραντον, Η καμπάνα του Πόντου, Πατρίδες, Ο Ξενιτέας, Το μαυροκόρτ' ς**

ΝΙΚΟΣ ΛΑΠΑΡΙΔΗΣ (1920 – 2006)

- **Γεννήθηκε το 1920 στο Νοβοροσίσκι της Ρωσίας**
- **Το 1925 εγκαταστάθηκε στην Κοιλάδα Κοζάνης**
- **Σπούδασε Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης**
- **Υπηρέτησε σε Γυμνάσια – Λύκεια Κοζάνης και Θεσσαλονίκης**
- **Συνεργάτης στα «Αρχείο Πόντου», «Ποντιακή Εστία», «Ποντιακό Βήμα» και «Εγκυκλοπαίδεια Ποντιακού Ελληνισμού»**
- **Έγραψε τα έργα: Η Ματσούκα του Πόντου, Τα παρχάρια της Ματσούκας, Η Ζάβερα της Ματσούκας του Πόντου**
- **Πέθανε το 2006 στη Θεσσαλονίκη**

ΑΝΘΙΜΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (1878 – 1962)

- **Γεννήθηκε το 1878 στο χωριό Καράκαγια της περιφέρειας Αργυρούπολης του Πόντου**
- **Διεύθυνε το περιοδικό «Αρχεῖον Πόντου»**
- **Έγραψε τα : Ιστορική Γραμματική της Ποντικής διαλέκτου και Ιστορικό Λεξικό της Ποντικής διαλέκτου**
- **Πέθανε το 1962**

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ (1881 – 1949)

- **Γεννήθηκε το 1881 στην Κομοτηνή**
- **Το 1897 εισήχθη στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης**
- **Δίδαξε το μάθημα των Θρησκευτικών στο Ελληνικό Φροντιστήριο Τραπεζούντας**
- **Υπήρξε Διευθυντής στην «Εκκλησιαστική Αλήθεια»**
- **Έργο του είναι «Η Εκκλησία Τραπεζούντος» ο 4^{ος} και 5^{ος} τόμος.**
- **Πέθανε το 1949 στην Αθήνα**

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΑΘΑΣ (1907 – 1979)

- **Γεννήθηκε το 1907 στην Τραπεζούντα του Πόντου**
- **Σπούδασε στην Αθήνα και αφιερώθηκε στη δημοσιογραφία, ευθυμογραφία και θέατρο.**
- **Έργα του είναι: Η Θέμις έχει κέφια, Η Θέμις έχει νεύρα, Μαντάμ Σουσού, Αντίσταση, Κάτω από τους ουρανοξύστες, Στη χώρα των μυλόρδων, Φον Δημητράκης, Ζητείται ψεύτης, Εταιρεία θαυμάτων, Ξύπνα Βασίλη, Ο Αχόρταγος, κ.α.**
- **Το 1966 έγραψε το πιο σημαντικό του έργο «Γη του Πόντου»**
- **Πέθανε το 1979**